

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filosofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Společenské a ekonomické faktory ovlivňující problematiku Kurilských ostrovů

The Influence of Socio-Economic Factors on the Kuril Islands Dispute

Vypracovala: Bc. Ester Jílková

Vedoucí diplomové práce: Martin Šturdík M.A.

(Olomouc 2017)

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne.....

Podpis

Anotace

Tato práce se zabývá územním sporem o Kurilské ostrovy, konkrétně ekonomickými a společenskými faktory, které tento problém provází. Jejím cílem bylo zjistit, do jaké míry ekonomické a společenské faktory ovlivnily jeho vznik a vývoj. Práci tvoří tři hlavní části. V první se věnuji nacionalismu ve spojitosti s teritoriálním problémem. V druhé se věnuji ekonomickým vztahům mezi Ruskem a Japonskem a jejich vlivem na územní spor. V poslední části se věnuji mediálnímu obrazu teritoriálního sporu. Byly zkoumány internetové články Asahi Šimbun za rok 2019, metodou, která byla za tímto účelem zvolena, byla tematická analýza.

Název práce: Společenské a ekonomické faktory ovlivňující problematiku Kurilských ostrovů

Počet stran: 77

Počet znaků s mezerami: 130 922

Počet titulů použité literatury: 21

Klíčová slova: rusko-japonské vztahy, Kurilské ostrovy, územní spor, ekonomické vztahy, nacionalismus, tematická analýza

Chtěla bych poděkovat vedoucímu této práce, Martinovi Šturdíkovi, M.A. za jeho cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval.

Obsah

Ediční poznámka.....	8
Úvod.....	9
1 Stručné shrnutí okolností teritoriálního sporu	11
2 Nacionalismus ve sporu o Kurilské ostrovy	13
2.1 Definice národa, nacionalismu.....	14
2.2 Ruský nacionalismus.....	15
2.3 Japonský nacionalismus	16
2.4 Formování problematiky Kurilských ostrovů z pohledu Japonska.....	17
2.5 Rusko a situace na Kurilských ostrovech po druhé světové válce.....	19
3 Ekonomické vztahy a problematika Kurilských ostrovů.....	22
3.1 Geoeconomická teorie	23
3.2 Ekonomické vztahy mezi Ruskem a Japonskem od konce 2. světové války do 90. Let 20. století	25
3.3 První desetiletí 21.století, Havárie fukušimské elektrárny a krize na Ukrajině.....	28
3.3.1 Shrnutí.....	29
3.4 Neregulovaný, neoficiální a nelegální rybolov a obchod s mořskými produkty v oblasti Kurilských ostrovů.....	33
3.4.1 Teoretické vymezení problematiky neoficiálního obchodu a rybolovu ...	33
3.4.2 Historický vývoj problematiky rybaření.....	34
4 Mediální obraz	37
4.1 Výběr článků	37
4.2 Metoda: Tematická analýza	37
4.3 Výsledky	39
4.3.1 Vyjednávání	40
4.3.2 Současné Kurilské ostrovy.....	53
4.3.3 Japonské pohraničí.....	55
4.3.4 Kontroverzní výrok pana Marujamy.....	60
4.4 Vyhodnocení výsledků.....	64

Závěr	66
Summary	68
Seznam použité literatury:	69
Přílohy:.....	71

Ediční poznámka

V práci cituji ze zdrojů psaných japonsky a anglicky. Jedná se o můj vlastní překlad. Japonské názvy a vlastní jména jsou přepsána českou transkripcí. Vlastní jména jsou skloňována, ostatní přepsaná japonská slova zůstávají neohebná. Japonská vlastní jména jsou psána v pořadí nejprve jméno, poté příjmení.

Oficiální název Ruska je Ruská federace, nicméně v průběhu práce se o něm zmiňuji jako o Rusku.

Úvod

Spor mezi Japonskem a Ruskem o území Kurilských ostrovů (Severních teritorií) existuje mezi oběma zeměmi již déle než 70 let. Jeho vyřešení je spojeno s vyjednáváním ve věci mírové smlouvy, jejíž absence zatěžuje vztahy mezi oběma zeměmi. Existence územního sporu ovlivňuje nejen vztahy mezi oběma zeměmi na úrovni mezinárodní, ale promítá se i do situace na úrovni lokální, a to jak na straně japonského pohraničí, tak na sporném území Kurilských ostrovů na straně ruské.

V důsledku existence tohoto sporu dochází mezi oběma zeměmi k diplomatickým incidentům, obyvatelstvo obou zemí má ve věci teritoriálních požadavků druhé strany vesměs vyhraněné názory. Územní spor, a tedy i požadavky obou stran, tj. jak Ruska, tak i Japonska, postupem času získaly silné nacionalistické konotace v povědomí obyvatelstva obou zemí. Cílem této práce bylo zjistit, do jaké míry ekonomické a společenské faktory (nacionalistické chápání sporu) ovlivnily vznik a vývoj teritoriálního sporu.

Tato práce je rozdělena na tři hlavní části. Dvě z nich popisují tyto faktory, tj. jedna je věnována v souvislosti s teritoriálním sporem nacionalismu, druhá se zabývá ekonomickými vztahy mezi oběma zeměmi v souvislosti s územním sporem. Poslední část je věnována mediálnímu obrazu teritoriálního sporu o Kurilské ostrovy. Tyto tři části předchází velmi stručné shrnutí základních informací ohledně teritoriálního sporu, které se v práci nachází za účelem uvedení do problému.

Kapitola, která se zabývá vlivem nacionalismu na teritoriální spor, resp. vlivem sporu na vznik nacionalistických tendencí, nejdříve definuje nacionalismus, a poté osvětluje ruský a japonský nacionalismus obecně. Následně se věnuje důvodům, kvůli kterým se objevil v pohraniční oblasti města Nemuro japonský požadavek čtyř ostrovů, zmiňuje faktory, které vývoj sporu ovlivnily. Dále se věnuje situaci na Kurilských ostrovech, která se zde vyvinula po druhé světové válce poté, co došlo k vysídlení původního obyvatelstva.

Kapitola věnovaná ekonomickým vztahům mezi Ruskem a Japonskem v souvislosti s teritoriálním sporem nejprve vysvětluje vztah mezi ekonomickými a politickými jevy prostřednictvím tzv. geoeconomické teorie. Poté je zde věnován prostor období od konce druhé světové války do prvních dvou desetiletí 21. století, přičemž pozornost je věnována především důležitým mezníkům, které ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi zásadně ovlivnily. Je věnována pozornost i ekonomické aktivitě v pohraničí, konkrétně rybaření.

Poslední pátá kapitola se věnuje mediálnímu obrazu teritoriálního sporu. Cílem této části práce bylo zjistit, v jakých souvislostech se objevuje teritoriální spor v médiích, tj. konkrétně v jakých souvislostech se v médiích hovoří o ekonomické aktivitě a nacionalistických tendencích, které spor doprovázejí (pokud se tedy vůbec tento typ informací v člancích objevuje). Metodou, která byla pro tento účel zvolena je tematická analýza, byly zkoumány internetové články *Asahi šimbun* týkající se problematiky teritoriálního sporu za rok 2019.

1 Stručné shrnutí okolností teritoriálního sporu

Teritoriální spor se týká oblasti Jižních Kuril (Severních teritorií), která zahrnuje ostrovy Habomai, Šikotan, Kunaširi a Etorofu. Nachází se směrem na sever od ostrova Hokkaidó. Jejich celková rozloha činí 5032 km². Pod kontrolou Ruska jsou od konce druhé světové války (Kapur, 2012, s. 386). Spor o Kurilské ostrovy je jedním z významných konfliktů Východní Asie, vznikl v důsledku druhé světové války a problematického znění Sanfranciské smlouvy z r. 1951. Před válkou žádný územní spor neexistoval. Hranice mezi Ruskem a Japonskem v této oblasti se v letech 1855, 1875, a 1905 měnily, nicméně k těmto změnám docházelo na základě vzájemné dohody obou zemí (Hara, 2009, s. 2).

Argumenty Ruska i Japonska ohledně jejich nároku na sporné území zahrnují jak legální, tak i historické důvody. Z historického hlediska je japonský nárok založený na tvrzení, že území právoplatně náleží Japonsku, neboť je součástí tradičního japonského území. Japonsko nazývá dané území Severní teritoria. Rusko s tímto názorem ohledně historie nesouhlasí a tvrdí, že dané území získalo legálně, jako důsledek druhé světové války. Sporné území nazývá Kurilskými ostrovy (Quillen, 1992, s. 633-634).

Ruská strana si nárokuje ostrovy na základě Postupimské a Sanfranciské smlouvy, nicméně v těchto smlouvách není přesně definováno, co je chápáno pod souslovím Kurilské ostrovy. Postupimská smlouva zmiňovala jasně pouze ostrovy Hokkaidó, Honšú, Šikoku a Kjúšú jako teritorium, na které se bude vztahovat suverenita Japonska, další ostrovy měly být dále upřesněny. Sanfranciská smlouva byla pouze separátním mírem, jelikož ji Sovětský svaz odmítl podepsat. Japonsko se v ní vzdalo všech práv na Kurilské ostrovy, nicméně, jak již bylo zmíněno, Kurilské ostrovy v ní nebyly přesně definovány (Kapur, 2012, s. 386-387).

Japonsko si nárokuje sporné území na základě Šimodské smlouvy z r. 1855. Rusko v této smlouvě uznalo japonské vlastnictví nyní sporného území. Dále Japonsko obviňuje ruskou stranu (tj. Sovětský svaz) z toho, že během druhé světové války zaútočila na Japonsko, přestože v této době byla mezi oběma zeměmi uzavřena smlouva o neutralitě. Japonská strana kromě toho tvrdí, že sporné území nikdy nebylo součástí Kurilských ostrovů, a tedy že se jich Sanfranciská ani Postupimská smlouva netýkají. V r. 1956 ruská strana slíbila vrácení dvou ze čtyř sporných ostrovů Japonsku, výměnou za uzavření mírové smlouvy. Tato dohoda se odrazila ve společné Deklaraci, která byla téhož roku mezi oběma zeměmi uzavřena (Kapur, 2012, s. 387-388).

Hlavním důvodem, proč nedošlo k uzavření mírové smlouvy v této době, byla pravděpodobně Studená válka a skutečnost, že Japonsko mělo úzké vztahy s USA. Ministr zahraničí John Dulles měl údajně v r. 1956 vyvinout nátlak na Japonsko, aby nesouhlasilo s podmínkou dvou ostrovů v době, kdy měla být dohoda uzavřena (Kapur, 2012, s. 388). Od této doby bylo vedeno mnoho diplomatických jednání ohledně tohoto sporu, nicméně ve vyjednávání nebylo dosaženo pokroku. V 70. a 80. letech dokonce SSSR odmítal existenci sporu. Po pádu SSSR byla Ruská strana v této věci vstřícnější, nicméně vyjednávání opět selhalo (Quillen, 1992, s. 638-639).

2 Nacionalismus ve sporu o Kurilské ostrovy

Sporné území Kurilských ostrovů má zanedbatelnou materiální hodnotu. Ložiska ropy se na něm nenachází a těžba nerostných surovin a dřeva je vzhledem k jejich poloze nevýhodná. Jejich největší ekonomická hodnota spočívá v jejich přílehlé námořní oblasti, exkluzivní ekonomické zóně, která zahrnuje přibližně 196 000 km² a je významná především z hlediska rybolovu, nicméně Japonsko má k této oblasti již nyní přístup (Kimura a Welsh, 1998, s. 217-219).

Kurilské ostrovy nemají velký ekonomický, vojenský, politický, strategický, ani diplomatický význam pro žádnou ze zemí, které se sporu účastní. Na druhou stranu Japonsko i Rusko zraňuje samotná existence tohoto sporu. V důsledku jeho trvání vzniká napětí v rusko-japonských vztazích, dále došlo k mnoha diplomatickým incidentům, které poté vedly k nepřátelství mezi oběma zeměmi. Například Boris Jelcin dvakrát zrušil svoji plánovanou cestu do Japonska, aby se nemusel zabývat řešením teritoriálního sporu, což vzbudilo vlnu nevole v obou zemích. Spor posiluje antipatie, v Rusku vyvolává protijaponské nálady, v Japonsku naopak protiruské nálady, což je překážkou bilaterálnímu rozvoji a kooperaci na mnoha úrovních (ekonomické, bezpečnostní, kulturní). Spor taktéž poškozují důvěryhodnost japonské diplomacie a dále i reputaci obou zemí, jejichž globální role je vzhledem k jejich možnému vlivu velká (Kimura a Welsh, 1998, s. 223-226).

Otázkou je, jak mohly obě země nechat tento teritoriální problém narůst do jeho současných rozměrů. Jedním z důvodů je pravděpodobně symbolická hodnota těchto ostrovů v očích společnosti, spojená se vzpomínkami na historické události obklopující tento problém a pocitem křivdy, který spor vyvolává (Kimura a Welsh, 1998, s. 226-227).

Tato symbolická hodnota se prolíná s nacionalistickým vnímáním teritoriálního sporu, kterému se věnuje následujících pět podkapitol této práce. První podkapitola definuje nacionalismus. Další dvě se zabývají ruským a japonským nacionalismem obecně a poslední kapitoly popisují nejprve formování samotného sporu o Kurilské ostrovy na japonském území a poté i situaci v Rusku na Kurilských ostrovech po druhé světové válce.

2.1 Definice národa, nacionalismu

Vzhledem k tomu, že slova národ a nacionalismus jsou pro další část práce klíčová a vzájemně spolu souvisí, je nezbytné je vzhledem k jejich nejednoznačnosti přesně vymezit, o což se pokouší tato kapitola. Existuje velké množství definic, zabývajících se otázkou národa a nacionalismu, přičemž každá obvykle klade důraz na odlišný aspekt tohoto termínu. Tato práce bude ohledně definice těchto dvou pojmů vycházet z definic Lowella W. Barringtona, uvedených v článku: *"Nation" and "Nationalism": The Misuse of Key Concepts in Political Science*, ve kterém se zabývá problematikou definice termínů národ a nacionalismus a dále z analýzy *Herberta C. Kelmana: Nationalism and National Identity: A Social-Psychological Analysis*.

Barrington definuje národ jako *"kolektiv lidí, vyznačující se společnými kulturními rysy, a vírou v právo teritoriálního sebeurčení."* (Barrington, 1997, s. 713). Nezbytnými složkami definice národa je tedy podle Barringtona určitá skupina lidí, dále kulturní rysy, které tuto skupinu spojují a touha ovládat určité území (vlast dané skupiny). Teritorium považuje rovněž za nezbytnou složku národa. Dále se zmiňuje o nezaměnitelnosti termínu se slovy stát (politická jednotka v mezinárodním politickém systému odpovídající teritoriu se stálou populací a souborem vládních institucí), případně země (teritorium státu). (Tamtéž.)

Kelman považuje za nedílnou součást pojmu národ určitou spojitost mezi členy skupiny, která je založena na společném vědomí, jež je založeno na společných kulturních elementech a možnosti bezproblémové komunikace. Přítomnost území je pro jeho definici národa rovněž nepostradatelná (Kelman, 2011, s. 28–29).

Nacionalismus popisuje Barrington jako: *"snahu získat prostřednictvím debaty, nebo jiné aktivity, práva pro samostatně definované členy národa, mezi která patří teritoriální autonomie a suverenita."* (Barrington, 1997, s. 713). Podle Barringtona určuje nacionalismus jakékoliv země alespoň přibližně území, které má právo daný národ užívat. Dále nacionalismus určuje kolektiv lidí, který si zasluhuje kontrolovat dané území, a jehož jednotlivci si zasluhují rovněž i loajalitu ostatních svých členů. Pravidla výběru svých členů definuje samotný kolektiv (tamtéž).

Kelman toto dále rozvíjí, nacionalismus je podle něj spojen se slabostí a omezením národa (tedy jakousi hrozbou zvnějšku), stát by měl dále být na základě nacionalistické ideologie poskytovatelem základní lidské důstojnosti, zastupovat národ a zajišťovat

ochranu potřeb a zájmů obyvatelstva. Nicméně zájmy národa nemusí vždy korespondovat se zájmy státu (Kelman, 2011, s. 26–28).

Výše uvedené teorie indikují, že: 1) teritorium, 2) určitá skupina vyznačující se soudržností na základě kolektivního vědomí a 3) myšlenka práva na autonomii a suverenitu prolínající se s 4) pocitem slabosti a ohrožení národa, jsou neodmyslitelnou součástí definice národa a nacionalismu. Z hlediska vztahu státu a národní ideologie je rovněž důležitým faktorem: 1) plnění národních zájmů, 2) poskytnutí základní lidské důstojnosti (hrdosti).

Je zřejmé, že složka teritoria je neodmyslitelnou součástí sporu o Kurilské ostrovy. Z hlediska územního sporu je v případě Ruska i Japonska podstatné si uvědomit, že chápání skupiny (národa), jež vyjadřuje své “nacionální” požadavky, jako jednotný celek může být chápáno jako nepřesné, neboť nacionální zájmy “centra” a “periferie” mohou být odlišné, ba dokonce si mohou i odporovat. Myšlenka suverenity je v územním sporu rovněž znatelně zastoupena.

2.2 Ruský nacionalismus

Definice ruského národa je problematická, zejména proto, že koncept ruského národa je nejednoznačný, a rovněž z toho důvodu, že v ruské společnosti ohledně této problematiky nebylo dosaženo jednotného konsenzu. Tento problém vychází z ruské historie, kdy bylo pro Rusko nezbytné se rozhodnout, zdali bude ve svém dalším vývoji napodobovat Evropu, nebo zdali se stane jejím protivníkem (Burrett, 2015, s. 257).

Hlavním cílem současné oficiální nacionalistické politiky Ruska je mobilizace národních sentimentů pro účely státu. Oficiální nacionalismus Kremlu se od roku 2000 snaží o vytvoření konsenzu ve společnosti na základě obnovení Ruska jako mocnosti. Je klíčem pro mobilizaci společnosti za účelem zavedení pořádku a ekonomické obnovy, je tedy chápán jako cesta k modernizaci, modernizace se tedy stává národním zájmem (Burrett, 2015, s. 259).

Mezi události, které v nedávné době výrazně ovlivnily ruský nacionalismus (tedy případy, kdy bylo možné v Rusku výrazně pociťovat ohrožení, oslabení, nebo naopak úspěch), patří rozpad SSSR v 90. letech 20. století, který přinesl ideologickou prázdnotu a ekonomické problémy. Dalším výrazným okamžikem byla ekonomická krize v r. 2008, která se citelně dotkla ruské ekonomiky a životního standardu (měla za důsledek nárůst xenofobních nálad v Rusku) (Rogoza, 2014, s. 82). Dále anexe Krymského poloostrova

v roce 2014 měla za následek prudký nárůst ruského nacionalismu, pozitivní vnímání Putinovy vlády následkem těchto událostí stouplo (Rogoza, 2014, s. 81).

Současný oficiální ruský nacionalismus vymezuje členy svého národa prostřednictvím jejich občanství, nikoli etnického původu (Burrett, 2015, s. 257). Putinův nacionalismus rovněž podryvá přitažlivost jiných typů nacionalismu v ruské společnosti, nicméně i přes to dochází v současném Rusku k rozšiřování xenofobie (Burrett, 2015, s. 261).

Nacionalistický "plán" Kremlu je možné rozdělit na celkem tři složky, mezi něž patří: hrdost na stát, glorifikace armády a respekt k ruské pravoslavné církvi. Zejména z hlediska problematiky Kurilských ostrovů je pozoruhodná složka glorifikující armádu, zvláště co se týče propojení s vojenskými úspěchy, konkrétně vítězstvím SSSR ve druhé světové válce (Velké vlastenecké válce), chápané jako mobilizace celé mnohonárodnostní populace SSSR za společným úsilím. Funguje tedy jako vzpomínka, která je poutem kolektivu. Kolektivní vzpomínka může rovněž podpořit legitimitu státu (Burrett, 2015, s. 260).

Co se týče teritoria, tedy problematiky Kurilských ostrovů, tak ruské veřejné mínění je proti jakékoli územní koncesi Japonsku. Dokonce naopak, odpor proti předání území mezi ruským obyvatelstvem vzrůstá, dochází ke snížení počtu lidí, kteří považují Japonsko za přátelskou zemi a rovněž dochází ke snížení počtu obyvatel, kteří považují rusko-japonské vztahy za dobré (Burrett, 2015, s. 267). Příčinou tohoto trendu je pravděpodobně nacionalistické vyobrazení sporu o Kurilské ostrovy ruskými politiky a médii, která toto podporují (Burrett, 2015, s. 268). V ruské televizi se spor o Kurilské ostrovy a Japonsko prolíná s patriotickou tematikou, například porážkou Japonska v druhé světové válce (Burrett, 2015, s. 268).

2.3 Japonský nacionalismus

Japonský nacionalismus bývá často asociován s rozpínavostí Japonska, tj. s událostmi, ke kterým došlo během druhé světové války, problémem remilitarizace poválečného Japonska a rovněž i s mnohými dalšími historickými událostmi, jejichž vyřešení se táhne až do současnosti, jako je například problém *Comfort Women*. A skutečně, jak se zmiňuje Wilson, v období od konce éry Meidži až do konce druhé světové války by se jenom stěželo na japonském nacionalismu najít něco pozitivního (Wilson, 2002, s. 1-2).

Jakési povědomí o národu bylo zformováno po skončení éry Meidži. Až do roku 1945 se nacionalismus klonil k militarismu, nicméně po skončení druhé světové války byl zdiskreditován a nacionalistická ideologie byla z větší části opuštěna (Wilson, 2002, s. 2). Během okupace začal být nacionalismus spojován s pacifismem, stejně tak, jako byl dříve spojován s válkou. Z části to bylo kvůli tlaku spojeneckých sil, ale rovněž k tomu docházelo v důsledku hrůz války a porážky. Došlo rovněž ke změně role císaře, měl se stát symbolem nového Japonska. Nová ústava dále prohlásila Japonsko za pacifistickou zemi a další reformy tento trend jenom podtrhly (Wilson, 2002, s. 15).

V politické sféře se nacionalismus začal otevřeně projevovat po válce a okupaci, a to nepřátelstvím ke Spojeným státům, kontroverzí ohledně amerických základen na japonském území, a například problémy, jež vznikly ve spojitosti s obnovováním bezpečnostní smlouvy mezi Japonskem a USA (Wilson, 2002, s. 15).

Wilson uvádí, že v poválečném období se v Japonsku objevily celkem tři typy projevů nacionalismu. Jeden se projevuje v ekonomické sféře, druhý se týká interpretace událostí, ke kterým došlo za druhé světové války a další se týká otázky japonské etnicity, čili kulturní odlišnosti (homogenity). Všechny tyto směry se vzájemně prolínají (Wilson, 2002, s. 15).

2.4 Formování problematiky Kurilských ostrovů z pohledu Japonska

První hnutí usilující o vrácení nějaké části zabraného území se na ostrově Hokkaidó objevila prakticky hned po obsazení sporného území. Některá hnutí požadovala vrácení celého pásu Kurilských ostrovů, další se soustředila na současné sporné území, jiná trvala pouze na vrácení ostrovů Habomai a Šikotan. Další skupina doufala rovněž ve vrácení jižní části Sachalinu. Nehledě na tyto rozdíly, panovaly rovněž i neshody v materiálních zájmech, které tito lidé sledovali. Těchto skupin bylo velké množství, nicméně hlavní hnutí, které usilovalo o vrácení sporného území, se nacházelo ve městě Nemuro na ostrově Hokkaidó (Bukh, 2012, s. 487).

Před sovětskou okupací bylo Nemuro centrem ekonomické zóny, která zahrnovala rovněž Kurilské ostrovy a východní část ostrova Hokkaidó. V Nemuru vzniklo hnutí, které se snažilo o navrácení Kurilských ostrovů, jejich důvody pro tuto snahu byly ale především ekonomického rázu (Bukh, 2012, s. 487). Hlavním cílem hnutí v Nemuru bylo zpočátku spíše obnovit ekonomickou zónu, která byla přerušena sovětskou okupací. Samotné vrácení teritoria mělo být pouhým prostředkem pro zlepšení ekonomické

situace, která zde v té době byla skutečně špatná (Bukh, 2012, s. 488). K jejímu dalšímu zhoršení došlo dále poté, co se velké množství původních obyvatel Kuril a Sachalinu usadilo právě v Nemuru (Bukh, 2012, s. 489-490).

První petice skutečně požadovaly návrat všech čtyř ostrovů a zároveň se dovolávaly historických faktů a mezinárodní spravedlnosti. Teritoriální otázka byla taktéž zasazena do širší otázky poválečné národní obnovy, nicméně tyto argumenty byly chápány pouze jako prostředek pro mobilizaci veřejného zájmu, veřejné podpory, a pro legitimizaci tohoto nároku (Bukh, 2012 s. 489). Další petice z roku 1948 obsahovala velmi málo odkazů na historické události. Především se opírala o nepříznivou ekonomickou situaci ve městě Nemuro. Území ostrovů Kunaširi a Etorofu bylo v petici považováno prakticky za ztracené. Petice obsahovala dva hlavní požadavky, tedy návrat ostrovů Habomai a Šikotan (které nebyly považovány za součást pásu Kurilských ostrovů), a propuštění rybářů zadržovaných sověty (Bukh, 2012, s. 489).

Po podepsání Sanfranciské smlouvy se Japonsko vzdalo Kurilských ostrovů, které nicméně nebyly ve smlouvě přesně specifikovány. Protože ostrovy Habomai a Šikotan nebyly nikdy považovány za součást Kurilského souostroví, obyvatelé Nemura přirozeně očekávali jejich návrat. Následující petice, které v Nemuru vznikly, se soustředily na získání právě těchto dvou ostrovů (Bukh, 2012, s. 490-491).

Od roku 1950 se prefekturní vláda na Hokkaidu v čele s guvernérem Tanakou začala zajímat o problematiku sporného území a teritoriálního sporu. Teritoriální spor začal být využíván jako prostředek pro kritiku centrální vlády a umožňoval tak prefekturní vládě zvýšit vlastní legitimitu mezi obyvateli Hokkaida. Tanakovy argumenty pro vrácení teritoria byly opět ekonomického rázu, dovolával se například toho, že sporné území tvoří nedělitelnou část ekonomické zóny Hokkaida. Tanaka prosazoval vrácení celého pásu Kurilských ostrovů, včetně ostrovů Habomai a Šikotan, nikoli pouze jejich části. Tím, že byl prosazován tento požadavek, byla zároveň kritizována i centrální vláda (Bukh, 2012, s. 491-492).

Nicméně postoj guvernéra Tanaky začal vyvolávat nespokojenost u místního obyvatelstva. Místní rybáři zažívali ekonomické obtíže, byly jim zabavovány lodě a ukládány pokuty, což mělo za následek odlišný postoj prefektury a oblasti Nemura k politice ohledně vrácení sporného území. V Nemuru bylo požadováno vrácení pouze území Šikotanu a Habomai a bezpečné rybaření v oblasti (Bukh, 2012, s. 493-494).

Obyvatelé Nemura dále tvrdili, že výsledkem současné situace je chudoba, nebezpečí a snížená kvalita života, jelikož se v přilehlých oblastech často vyskytují vojenská letadla. Dále tvrdili, že se nesnaží získat území, ale že se snaží získat přístup k rybářským oblastem, které jsou pro ně hlavním zdrojem obživy (Bukh, 2012, s. 494).

V roce 1955 během vyjednávání ohledně mírové smlouvy začal být požadován návrat všech čtyř ostrovů najednou. Toto začala požadovat LDP a rovněž i vláda. Tento požadavek měl svůj původ v antisovětských náladách pravice, která nechápala znovunavázání vztahů se SSSR jako pozitivní jev. V roce 1956 byla tedy uzavřena společná deklarace mezi SSSR a Japonskem, vztahy mezi oběma zeměmi byly normalizovány a obě země se dohodly na tom, že budou pokračovat ve vyjednávání ohledně mírové smlouvy a teritoriálního problému. Poté, co byla Deklarace uzavřena, teritoriální problém pozbyl přibližně po dobu jednoho desetiletí na důležitosti, nefiguroval ani příliš vysoko v agendě LDP, nebo jiných stran (Bukh, 2012, s. 496).

V roce 1961 byla založena polovládní organizace, zvaná *Asociace pro Severní teritoria* (Hoppó kjókai). Její činnost byla čistě administrativní a měla se starat o vynahrazení původním obyvatelům ostrovů jejich ztraceného práva rybařit v oblasti. O osm let později došlo ke změně v její činnosti. V důsledku nařízení vlády byla tato organizace absorbována *Asociací pro protiopatření vztahující se na Severní teritoria* (Hoppó rjódo mondai taisaku kjókai). Vytvoření této asociace mělo velmi málo společného s vrácením sporného území. Skutečným důvodem bylo domácí politické dění a vyjednávání Japonska se Spojenými státy ohledně navrácení Okinawy. Pomocí této asociace měla LDP zvýšit svoji podporu na veřejnosti (Bukh, 2012, s. 498).

Teritoriální spor, který sloužil jako nástroj pro domácí politické soupeření, nabyl na důležitosti i v politice LDP. Ekonomické faktory, které vznikly v důsledku ztráty sporného území, a jež původně motivovaly nároky na jeho vrácení, vystřídal politické zájmy na národní úrovni. Symbolický význam Severních teritorií tedy začal spočívat především v jejich asociaci se Sovětským svazem (Bukh, 2012, s. 499).

2.5 Rusko a situace na Kurilských ostrovech po druhé světové válce

Poté, co původní japonské obyvatelstvo po roce 1945 (poslední v roce 1948) opustilo území Kurilských ostrovů a jižního Sachalinu, vystřídali ho na tomto území usedlíci ruského původu. Jeden z hlavních úkolů sovětské administrativy přitom bylo vymazat z daného území známky japonské přítomnosti. Za tímto účelem došlo na tomto území ke

změně zeměpisných názvů, dále byly vztyčeny pomníky ruským námořníkům a výzkumníkům, kteří jako první navštívili toto území a rovněž i sovětským vojákům, kteří se účastnili bojů na tomto území v roce 1945 (Richardson, 2015, s. 160).

Prostřednictvím přetváření krajiny byla zakomponována i do samotného nově nabytého teritoria kontinuita ruské přítomnosti. Nicméně toto prostředí vyvolává ve svých obyvatelích i pocit hrozby a nejistoty, způsobený tím, že se daný region nachází na samém okraji vlasti. Tento pocit okrajovosti se rovněž projevuje v některých vyjádřeních sachalinských politiků, kteří protestují proti jakékoli územní koncesi Japonsku. Důvody, které tito lidé uvádějí pro svoje protesty, se prolínají s chápáním prostředí hranic jako místa, kde docházelo k sebeobětování. Historický boj o tyto ostrovy se dostal do povědomí místních lidí a lidé v Sachalinské oblasti systematicky odmítají jakékoli územní změny (Richardson, 2015, s. 162-163).

Problematika sporu o Kurilské ostrovy je v místním politickém životě živá. Skupina zástupců regionální dumy vytvořila parlamentní frakci pod názvem: *Za ruské Kurily!*, která aktivně vyhledává jakékoliv výroky vlády, které by mohly obsahovat nějaký náznak, že je zvažován územní kompromis s Japonskem. Jeden z jejich neaktivnějších členů je Sergej Ponomarjev (Richardson, 2015, s. 163).

Sergej Ponomarjev se staví například za správné zachycení Kurilských ostrovů na mapách. V roce 2005 kritizoval ruskou televizi, neboť tyto ostrovy nebyly během vysílání počasí zaneseny na ruské mapě. Ve stejném roce Ponomarjev zaznamenal, že ve státních novinách *Rossijskaja Gazeta* se vyskytla mapa, na které byl ostrov Kunaširi označen jako japonský. V dalším článku stejných novin chyběly na mapě celé Kurilské ostrovy. Dále byly Kurily opomenuty na přední straně učebnice zeměpisu. Toto časté opomínání Kurilských ostrovů vyvolává v místních obyvatelích pocit, že jejich území je zanedbáváno, což dále zdůrazňuje pocity marginálnosti a zapadlosti, které se k regionu váží (Richardson, 2015, s. 164-165).

Toto nicméně není jediný způsob, jakým se místní politici vyjadřují proti centrální vládě a možným teritoriálním koncesím. V září roku 2001, byla zorganizována konference v Južnosachalinsku. Po jejím završení oblastní дума vyslala sérii doporučení do státní dumy a do federální dumy v Moskvě. Tato doporučení zahrnovala například: žádost o zamítnutí 9. článku Sovětsko-Japonské deklarace z roku 1956, na jehož základě by po uzavření mírové smlouvy mělo dojít k předání ostrovů Habomai a Šikotan Japonsku, nebo

požadavek, aby již nebyla japonským plavidlům poskytována povolení pro rybaření ve vodách obklopující jižní Kurily (Richardson, 2015, s. 165).

Politici na Sachalinu rovněž pravidelně organizují protesty proti návrhům ministerstva zahraničí, týkajících se vyjednávání o teritoriálním problému. Například roce 2004, poté co byla podepsána dohoda mezi Ruskem a Čínou ohledně finálního vyznačení hranice a převedení části ruského území Číně, došlo na Sachalinu k protestům. Výsledkem bylo, že tisíce obyvatel Južnosachalinsku vyšlo na protest do ulic (Richardson, 2015, s. 166).

Na Sachalinu tedy existuje pocit regionální výjimečnosti. Sporné území jižní části Kuril se stalo symbolem specifické regionální identity. Místní politici se nebojí kritizovat hlavu státu, pořádají konference, protesty a petiční akce, jejichž prostřednictvím se Kurilské ostrovy dostaly do povědomí obyvatelstva a mají zvláštní místo v diskurzu o sounáležitosti a identitě (Richardson, 2015, s. 170).

3 Ekonomické vztahy a problematika Kurilských ostrovů

Ekonomické vztahy tvoří velkou část interakce mezi Ruskem a Japonskem, a to už od vzniku samotného sporu. Nehledě na to, že od konce druhé světové války jsou politické vztahy mezi oběma zeměmi zatíženy tímto sporem, a tedy i absencí mírové smlouvy, ekonomické vztahy mezi Ruskem i Japonskem fungovaly, ač v různé intenzitě, prakticky po celou dobu trvání sporu, a to i před normalizací vztahů mezi oběma zeměmi v r. 1956 (Richardson, 2010, s. 322). Dalo by se rovněž tvrdit, že ekonomické problémy místních obyvatel na ostrově Hokkaido v oblasti Nemuro stály za prvotním požadavkem ohledně vrácení sporného území (Bukh, 2012, s. 488).

Vzhledem k přetrvávajícím ekonomickým vztahům mezi Ruskem a Japonskem je zřejmé, že urovnání teritoriálního sporu není nezbytně nutné pro ekonomickou spolupráci. Nicméně otázkou je, zdali by mohlo ekonomickou spolupráci mezi oběma zeměmi zlepšit, nebo naopak zdali by prostřednictvím ekonomické spolupráce mohlo dojít k pokroku v samotném teritoriálním sporu (Diesen, 2018, s. 603; Richardson, 2010, s. 315). Richardson se dále zmiňuje, že trvání sporu a problému ohledně uzavření mírové smlouvy nemuselo vždy ekonomické vztahy mezi Ruskem a Japonskem ovlivňovat pouze negativně. Touha Japonska vytvořit dlouhotrvající vztahy důvěry a na jejich základě vyřešit teritoriální spor měla za následek prohloubení ekonomické spolupráce (Richardson, 2010, s. 316).

Předpoklady pro to, aby ekonomická spolupráce mezi Ruskem a Japonskem mohla probíhat, jsou zjevné. Japonsko se vyznačuje nedostatkem přírodních zdrojů, kdežto Rusko jich má velké množství, mezi ty nejvýznamnější patří ropa a zemní plyn. Na druhou stranu Rusko je země, která se vyznačuje nedostatkem pokročilých technologií a finančních prostředků, nezbytných pro rozvoj a modernizaci na ruském Dálném východě a na Sibiři a zefektivnění těžby nerostných surovin v tomto regionu (Richardson, 2010, s. 307-308; Diesen, 2018, s. 583; Yennie-Lindgren, 2015, s. 2; Williams, 2007, s. 31). Pro Japonsko je žádoucí diverzifikovat dodavatele energií, z důvodu jejich možné nestability a dále i nestability transportních cest a pro Rusko představuje Japonsko vysoce rozvinutou zemi, která by Rusku mohla pomoci s ekonomickou modernizací (Diesen, 2018, s. 583). Energetické zdroje ruského Dálného východu jsou nejen bohaté, ale vzdálenost k nim je kratší nežli například ke zdrojům Středního Východu, a jejich přeprava je bezpečnější, jelikož je prováděna především po pozemních trasách. Pro Japonsko je tato geografická

blížkost výhodnější zejména pro přizpůsobení se krátkodobým výkyvům v poptávce (Yennie-Lindgren, 2015, s. 3).

V této kapitole se tedy budu věnovat především souvislostem mezi ekonomickými vztahy Ruska a Japonska a teritoriálním sporem. Teritoriální spor o Kurilské ostrovy je záležitostí politickou, podíváme-li se tedy na daný problém z širšího hlediska, lze říci, že zde bude věnován prostor politickým záležitostem a jejich vztahu k ekonomickým záležitostem, tj. ekonomickým cílům, jejichž prostřednictvím může být dosaženo politických cílů a naopak.

Následující text se bude dělit na několik částí. V první části bude nejprve teoreticky popsán vztah mezi jevy politickými a ekonomickými, a to prostřednictvím tzv. geoeconomické teorie. V druhé části se budu věnovat ekonomickým vztahům Ruska a Japonska, a to od konce druhé světové války do prvních dvou desetiletí 21. století, přičemž se budu soustředit především na důležité mezníky, které ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi zásadně ovlivnily. V poslední části bude věnována pozornost ekonomické aktivitě v přilehlé oblasti obklopující sporné území, konkrétně rybaření, které se úzce dotýká života místních obyvatel a rovněž i teritoriálního sporu.

3.1 Geoeconomická teorie

Jak již bylo zmíněno výše, souvislostem mezi jevy ekonomickými a politickými se věnuje tzv. geoeconomická teorie. Tuto teorii popularizoval Edward N. Luttwak v 90. letech 20. století. Ve článku: *From Geopolitics to Geo-economics: Logics of Conflict, Grammar and Commerce* jako první použil termín geoeconomie, pojmenoval tak s jeho pomocí spojení “*logiky konfliktu s logikou obchodu*” (Luttwak, 1990, s. 19).

V tomto článku se zmiňuje, že “kapitál je použit na místo palebné síly, inovace v civilní sféře na místo vojenského technického pokroku a proniknutí na trh namísto vojenských posádek a základen” (Luttwak 1990, s. 17). Jinými slovy, v současné době jsou bezpečnostní problémy, se kterými se státy setkávají, spíše ekonomického charakteru a ekonomická bezpečnost nabyla nyní oproti minulosti větší důležitosti (Wigell, 2015, s. 137; Diesen, 2018, s. 585).

Luttwak se dále zmiňuje, že státy jsou jednotky teritoriální, které jsou definovány svými prostorovými hranicemi, nikoli svojí funkcí, proto podle něj nemohou využít logiky obchodu (Luttwak 1990, s. 18). A jelikož se snaží vymezovat svoje teritorium, mít nad

ním exkluzivní kontrolu, a navíc ovlivňovat dění i za svými hranicemi, musí se snažit získat relativně výhodnější pozici nad jiným státem (Luttwak 1990, s. 19).

Stát, který získá výhodnější pozici oproti jinému státu, a vytvoří tak ekonomickou závislost, získává vliv a autonomii (Diesen, 2018, s. 585). V ekonomickém vztahu mezi bohatou a chudou zemí se bohatší stát nachází oproti tomu chudšímu ve výhodnější pozici, je tedy vystaven menšímu riziku. Bohatství státu, a tedy i jeho síla, je relativní. Silné státy se dále snaží o ekonomickou integraci se slabými státy, aby tak zesílily svůj vliv a upevnily pozici v regionu (Diesen, 2018, s. 586).

Jak se zmiňuje Wigell, ekonomicky výhodnější pozice může být využito jako prostředku pro naplnění národních zájmů. Podle Wigella může být použita dvojí strategie, tj. stát, který je silnější a má výhodnější pozici, může ovlivňovat chování slabších států pomocí (1) donucovacích prostředků vnější politiky, volí tedy kompetitivní strategii, nebo naopak pomocí (2) pozitivních stimulů, kdy volí strategii kooperativní (Wigell, 2015, s. 138).

Pokud je využito strategie kompetitivní, je cílem ekonomická dominance. Závislost mezi státy se prohlubuje a probíhá snaha o naplnění národních zájmů na úkor vzájemného prospěchu. Bývá použito donucovacích prostředků vnější politiky (odstřížením přístupu k trhu, poskytnutím zahraniční pomoci) s cílem prohloubit vztah závislosti a moci si tak diktovat podmínky (Wigell, 2015, s. 140).

V druhém případě se stát, který se nachází ve výhodnější pozici, snaží dosáhnout kolektivních cílů. Je tak využito pozitivních stimulů. Pokud se snaží dosáhnout pouze ekonomického vlivu, je jeho cílem získat bohatství a blahobyt a snížit tak ekonomickou zranitelnost. Nicméně, pokud je regionální mocnost připravena poskytnout značné investice výměnou za politický vliv a spojenectví, a to bez žádné jasné vyhlídky na vrácení těchto investic, jsou naplňovány jiné cíle nežli ekonomické. (zvýšení geopolitického statusu, upevnění pozice v regionu, apod). Ačkoliv jsou tyto prostředky ekonomické, v tomto případě jsou motivace pro jejich uskutečnění politické (Wigell, 2015, s. 140).

Pod vládou Vladimíra Putina jsou nástrojem ruské vnější politiky energetické zdroje, které může Rusko nabídnout ostatním zemím. Rusko tedy používá svoje energetické zdroje jako geoeconomické nástroje, a to takovým způsobem, že se snaží, aby sousední země byly závislé na jejich dodávkách energií (Wigell, 2015, s. 142). Wigell se dále zmiňuje, že Japonsko na druhou stranu sleduje ekonomické cíle jako takové, nesleduje

žádné okamžité politické cíle. Na ekonomickém poli soupeří o kontrolu nad trhy, technologiemi a zdroji. Snaží se věnovat maximální úsilí ekonomickému rozvoji, spíše než bezprostředním politickým ziskům (Wigell, 2015, s. 143).

Pomocí ekonomických prostředků tedy státy hájí své národní zájmy a v národním zájmu jednotlivých států je bezpochyby zamezit ekonomickým problémům, které se v současnosti stávají problémy bezpečnostními. Bezpečnostním problémem je už samotný stav závislosti jedné země na druhé, a to zejména v klíčových odvětvích, přičemž žádný stát se přirozeně netouží dostat do ekonomicky závislé pozice na jiném státu. Jednotlivé státy mohou využít dvou různých strategií pro naplnění národních zájmů, a to buďto kompetitivní strategie, která využívá donucovacích prostředků vnější politiky, anebo kooperativní strategie, která využívá pozitivních stimulů.

V národním zájmu obou zemí je tedy dosáhnout urovnání teritoriálního sporu a pokračovat v ekonomické spolupráci. Nicméně aby byl samotný územní spor vyřešen (a tedy i uzavřena mírová smlouva), musela by jedna ze zemí, případně obě, učinit ústupek. Na druhou stranu ekonomická spolupráce a existence územního sporu se navzájem nevylučují, jak je patrné z historického vývoje věci. Ekonomickým problémem pro Rusko i pro Japonsko je závislost jejich ekonomik na energetických zdrojích. Pro Rusko je to závislost na odběratelích a pro Japonsko na dodavatelích. Rusko by se z této závislosti mohlo vymanit pomocí modernizace svojí ekonomiky, s čímž mu může pomoci Japonsko.

3.2 Ekonomické vztahy mezi Ruskem a Japonskem od konce 2. světové války do 90. Let 20. století

K normalizaci vztahů mezi SSSR a Japonskem po druhé světové válce došlo v r. 1956 a bilaterální ekonomická spolupráce byla formálně zahájena o rok později, nicméně ekonomické vztahy (na úrovni obchodu) se rozvíjely již v předcházejícím období, tedy i mezi léty 1946-1957 a Japonsko se tak již v této době stalo prvním velkým obchodním partnerem sovětského Dálného východu (Richardson, 2010, s. 322).

V prvním desetiletí oficiální ekonomické spolupráce po roce 1957 se obchod mezi oběma zeměmi rozvinul velmi rychle. Mezi léty 1956-1968 (tedy celkem za 11 let) se zvýšil jeho objem 32krát (Richardson, 2010, s. 323). Obchod mezi SSSR a Japonskem byl až do poloviny 60. let veden především malými a středně velkými japonskými firmami. Nicméně od poloviny 60. let začala Sovětská vláda nabízet velkým japonským

společnostem přístup k přírodním zdrojům v oblasti Sibiře a sovětského Dálného východu. Japonský ocelářský průmysl byl hlavní silou, která stála za rozvojem obchodních vztahů v tomto období (Richardson, 2010, s. 323).

Mezi léty 1966 a 1970 se bilaterální obchod prakticky zdvojnásobil. Japonsko začalo s Ruskem uzavírat četné dohody, na jejichž základě japonští výrobci dodávali SSSR výměnou za přírodní zdroje vybavení, nezbytné pro rozvoj Sibiře a sovětského Dálného východu (Richardson, 2010, s. 326). Sovětská ekonomická spolupráce s Japonskem v 60. a 70. letech přispěla značně k rozvoji tohoto území a vedla k dalšímu průzkumu ložisek ropy a zemního plynu (Richardson, 2010, s. 327).

V první polovině 70. let došlo k velkému rozvoji obchodní a investiční činnosti, a to zejména co se týče přírodních zdrojů a průzkumu Sibiře a Dálného východu. V roce 1978 se Japonsko stalo druhým největším obchodním partnerem Ruska po západním Německu, který nebyl součástí východního bloku (Richardson, 2010, s. 327). Spolupráce týkající se přírodního bohatství na Sibiři podstatně přispěla k rozvoji obchodu v 70. a 80. letech. V 70. letech rovněž došlo k zvýšení investiční činnosti, týkající se těžby přírodních zdrojů v této oblasti. V první polovině 70. let byly uzavřeny dohody ohledně 4 větších projektů, které se týkaly spolupráce na rozvoji Sibiře a Dálného východu a těžby přírodního bohatství v této oblasti (Richardson, 2010, s. 328).

Nicméně v 70. letech se začaly objevovat i první větší problémy. Po ropných krizích (1973,4) následovala v Japonsku restrukturalizace. Japonsko se přeorientovalo z těžkého průmyslu na oblast špičkových technologií a dalších energeticky úspornějších odvětví. Množství přírodních zdrojů, které Japonsko potřebovalo importovat, se snížilo, což negativně ovlivnilo ekonomiku dálného východu a obchod se SSSR (Richardson, 2010, s. 329). Nicméně spolu s touto krizí vyšla najevo závislost Japonska na ropě ze zemí středního východu a Japonsko se rozhodlo upřednostnit hledání nových zdrojů energií, před politickými cíli (které zahrnovaly např. problematiku Kurilských ostrovů), a to pomocí rozvoje Ruského dálného východu (Williams, 2007, s. 31).

V r. 1979 Japonsko uvalilo na SSSR sankce v odpověď na jeho invazi Afghánistánu, následovalo tak politiku USA. Sovětská vláda přesto udržovala obchodní a investiční vztahy s velkými Japonskými korporacemi (Richardson, 2010, s. 330). Podle Williamse se Japonsko v rámci sankcí rozhodlo přerušit financování pouze nových

(nikoli stávajících) projektů z důvodu důležitosti dalšího zdroje energií, který viděli v SSSR (Williams, 2007, s. 31).

V 80. letech došlo k dalším událostem, které negativně ovlivnily vztahy mezi oběma zeměmi. Japonsko, stejně jako USA, zavedlo sankce proti SSSR, v reakci na vyhlášení stanného práva v Polsku v r. 1981 (Richardson, 2010, s. 330). Dále na počátku 80. let bylo sovětským vojenským letadlem sestřeleno letadlo korejských aerolinií. Došlo k tomu ve vzdálenosti menší než 100 kilometrů od ostrova Hokkaidó. Všech 28 japonských pasažérů na jeho palubě zemřelo. (Richardson, 2010, s. 331).

V 80. letech začalo v Japonsku docházet k výraznému zpomalení ekonomického růstu. Japonsko v tomto období zažilo i recesi, která ovlivnila mj. i ocelářský průmysl, který se těšil monopolní pozici na společných projektech týkajících se přírodních zdrojů na Sibiři a sovětském Dálném východě. SSSR tak přišel o důležité zdroje pro rozvoj v této oblasti (Richardson, 2010, s. 331-332).

V 80. letech se začala projevovat politika zvaná *Seikei fukabun*, tedy politika, při které je provázána ekonomická spolupráce se spoluprací politickou. Japonsko tedy, jinými slovy, začalo využívat svůj ekonomický vliv, přičemž jeho cílem bylo přesvědčit Sovětskou vládu, aby provedla ústupek ve sporu o Kurilské ostrovy výměnou za ekonomickou spolupráci. Vzájemné vztahy rovněž podryla neochota Japonska podílet se na ekonomické pomoci SSSR, kterou poskytovaly země G7. (Jedná se o jeden z důsledků politiky *Seikei fukabun* (Richardson, 2010, s. 331).) Dále se na ekonomických vztazích negativně podepsala zvýšená vojenská aktivita na sovětském Dálném východě a v roce 1987 skandál firmy Toshiba (Richardson, 2010, s. 333).

Na druhou stranu, co pozitivně ovlivnilo vztahy mezi oběma zeměmi, byl nástup Gorbačova v osmdesátých letech. Sovětská diplomacie změnila svůj přístup vůči Japonsku, postupně došlo k liberalizaci sovětské ekonomiky a mezinárodních vztahů, což ve výsledku znamenalo, že malé a střední japonské společnosti dostaly příležitost účastnit se investiční a obchodní činnosti se svými protějšky v SSSR (Richardson, 2010, s. 333).

V 90. letech skončila politika *seikei fukabun*. Ještě v letech 1991–1992 převládala snaha využít špatné ekonomické situace Ruska a získat tak Kurilské ostrovy (Richardson, 2010, s. 340; Newnham, 2001, s. 251). Nicméně na konci r. 1992 bylo zřejmé, že tato politika nepřinese očekávané výsledky. V r. 1993 Japonsko tuto politiku v podstatě opustilo, když přislíbilo na Summitu zemí G7, že poskytne Rusku značnou ekonomickou pomoc

(Richardson, 2010, s. 341; Newnham, 2001, s. 254). Mezi léty 1993–1995 došlo k zvýšení obchodní spolupráce mezi oběma zeměmi, nicméně ruská vláda i přes to vyjádřila svoji nespokojenost s nízkou mírou investic do strategických odvětví ruské ekonomiky, tj. do energetiky (Richardson, 2010, s. 344).

Mezi léty 1996-1997 docházelo v ekonomických vztazích ke stagnaci. Nicméně summit v r. 1997 se soustředil více na ekonomickou spolupráci nežli na vyřešení teritoriálního sporu, Japonsko slíbilo další značnou pomoc Rusku, a to bez požadavku na vrácení sporného území (Richardson, 2010, s. 344). Ruská finanční krize z r. 1998 měla neblahý vliv na Rusko-Japonské ekonomické vztahy. Prudký propad cen ropy a zemního plynu obzvláště poškodil ruskou ekonomiku (Richardson, 2010, s. 346). O rok později se situace mírně zlepšila. Rusko rovněž v tento rok podepsalo s Japonskem memorandum ohledně ekonomické spolupráce, které mělo mj. zvýšit spolupráci v ekonomické sféře, konkrétně v energetické sféře a v rozvoji ruského Dálného východu (Richardson, 2010, s. 347).

3.3 První desetiletí 21.století, Havárie fukušimské elektrárny a krize na Ukrajině

V prvním desetiletí 21. století ekonomické vztahy, tj. zejména zahraniční obchod mezi Ruskem a Japonskem, nabyly na intenzitě, nicméně z hlediska své struktury se prakticky nezměnily. Rusko exportovalo do Japonska stejně jako v předchozích letech suroviny a importovalo z Japonska pokročilou techniku, nebo další vybavení technologicky na vysoké úrovni, nezbytné pro modernizaci ruské ekonomiky, průmyslu a infrastruktury. Nejintenzivnější byly vztahy mezi léty 2004-2008, tedy v období, kdy se značně zvedly ceny ropy (Richardson, 2010, s. 348).

V r. 2000 se poprvé po dlouhých letech ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi značně zintenzivnily. V následujících dvou letech ale došlo ke zpomalení ekonomické spolupráce (Richardson, 2010, s. 350). Nicméně v r., 2003 došlo k dalšímu nárůstu bilaterálních vztahů, a to zejména v důsledku spolupráce ve sféře energetiky, tj. zvýšení japonských investic do ropy a zemního plynu (Richardson, 2010, s. 351).

V roce 2009 došlo ke snížení obchodní činnosti mezi oběma zeměmi, na druhou stranu ale značně vzrostly japonské investice do ruské ekonomiky. V r. 2010 došlo k opětovnému zvýšení ekonomické spolupráce, a to zejména v důsledku zvýšené poptávky po surovinách (Richardson, 2010, s. 354).

Po roce 2011, byl v Japonsku v důsledku havárie jaderné elektrárny ve Fukušimě přerušena provoz všech domácích jaderných elektráren. Japonská vláda vytvořila plán pro restrukturalizaci japonské energetiky. Energetické potřeby země měly být pokryty udržitelným způsobem a bez jaderné energie. V důsledku odmítnutí jaderné energie musely být hledány nové zdroje. Střední východ v této době pokrýval asi 90% veškeré importované energie, nicméně Japonsko se začalo v minulém desetiletí více spoléhat na Rusko a alternativní zdroje energie (Yennie-Lindgren, 2015, s. 2).

Pro rusko-japonské energetické vztahy měla havárie fukušimské elektrárny značné důsledky. Vztahy týkající se energetické spolupráce nabyly dlouhodobějšího charakteru a Rusko Japonsku rychle poskytlo potřebné energetické zdroje a slíbilo poskytnout nezbytné dodávky zemního plynu, ropy, uhlí a elektřiny. Dále byla zahájena spolupráce na nových projektech týkajících se ropy a zemního plynu (Yennie-Lindgren, 2015, s. 2-3).

Ačkoliv ukrajinská krize a následné sankce neměly za následek přerušování dodávek energií do Japonska, došlo ke zpomalení rozvoje bilaterálních energetických vztahů a k odložení několika společných projektů (Yennie-Lindgren, 2015, s. 3). Sankce měly nicméně malý vliv na společné obchodní vztahy, spíše naopak, po ukrajinské krizi spíše došlo k rozvoji ekonomické spolupráce (Yennie-Lindgren, 2015, s. 4). Po zhoršení ekonomických a politických vztahů se Západem se Rusko obrátilo směrem na Východ, tj. především začalo spolupracovat s Čínou. (Diesen, 2018, s. 583).

Anexe Krymského poloostrova dále zvedla Putinovu popularitu, ale přesto, že Rusko mohlo činit nepopulární rozhodnutí (jako například předat Japonsku sporné území), nemělo dostatek ekonomických důvodů, které by podpořily urovnání sporu a vztahy mezi Ruskem a USA, a v důsledku tedy i Ruskem a Japonskem, byly velmi křehké (Diesen, 2018, s. 597). Japonské spojenectví s USA je středobodem Japonské bezpečnostní politiky, proto je pro Japonsko obtížné udržovat vztahy s Ruskem na takové úrovni, na jaké byly před ukrajinskou krizí. Japonsko se připojilo k sankcím proti Rusku, nicméně jeho sankce byly vnímány Ruskem jako mírné v porovnání s USA a Evropou (Yennie-Lindgren, 2015, s. 2).

3.3.1 Shrnutí

Z výše uvedených informací je patrné, že v rozvoji ekonomických vztahů mezi Ruskem a Japonskem ve zkoumaném období hrálo velkou roli přírodní bohatství SSSR, tj.

především ropa a zemní plyn, kterým se Japonsku nedostává, a dále potřeba SSSR (a později i Ruska) modernizovat Dálný východ, a to zejména od 60. let 20. století. Je zřejmé, že fluktuace v ceně klíčových komodit (jako je ropa a zemní plyn) mají velký dopad na ruskou ekonomiku. Mezi léty 2004-2008 došlo ke značnému nárůstu těchto cen, což se pozitivně dotklo nejen ruské ekonomiky, ale rovněž i bilaterálních vztahů mezi Ruskem a Japonskem. Nicméně vrátíme-li se jenom o pár let zpátky do druhé poloviny 90. let, můžeme pozorovat i opačný trend, tj. že prudký propad cen těchto strategických komodit má na ruskou ekonomiku vysoce negativní dopad.

Situace po havárii jaderné elektrárny ve Fukušimě, je podobná situaci, ve které se ocitlo Japonsko po Ropných krizích ze 70. Let. V obou situacích bylo Japonsko nuceno rychle hledat nové dodavatele energií. Rusko-japonské ekonomické vztahy se za takových okolností pochopitelně začaly prohlubovat.

Neúspěšná politika seikei fukabun, která byla zahájena v 80. letech a která skončila v r. 1993, se přímo dotýká teritoriálního sporu. Vztahy mezi oběma zeměmi nepochybně ovlivnila negativně. Z geoeconomického hlediska se tedy jedná pravděpodobně o strategii kompetitivní, Japonsko se snažilo naplnit národní zájmy na úkor vzájemného prospěchu odmítnutím ekonomické spolupráce.

Jak se zmiňuje Diesen, po rozpadu SSSR bylo Rusko ekonomicky oslabené, a proto bylo spíše pravděpodobné, že by mohlo dojít z jeho strany k územním koncesím výměnou za ekonomickou spolupráci. Nicméně Diesen udává tři důvody, proč k urovnání sporu prostřednictvím politiky seikei fukabun nemohlo dojít: (1) Kompletní kapitulace v podobě vzdání se všech čtyř ostrovů byl od Japonska nerealistický požadavek, jelikož nemělo v této věci podporu na mezinárodní úrovni. (2) Japonsko podcenilo možnost politiků činit nepopulární rozhodnutí. Špatná ekonomická situace vedla k poklesu jejich popularity. (3) Spor byl propojen s nacionalistickými hodnotami, což mělo za následek zvýšení politického rizika v souvislosti s ústupky v této věci (Diesen, 2018, s. 591).

Na ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi a rovněž i rozvoj těchto vztahů mezi nimi má vliv i stav obou ekonomik, což je ostatně logické. Období rapidního ekonomického růstu Japonska ve 20. století se pozitivně podepsalo na ekonomických vztazích mezi oběma zeměmi, naopak zpomalení ekonomického růstu Japonska v 80. letech zase negativně, stejně jako např. ruská finanční krize z r. 1998.

Dalším významným faktorem ovlivňujícím ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi v tomto období byl vztah Japonska a USA. Ten se přímo projevil na ekonomických vztazích mezi oběma zeměmi např. v r. 1979 a v r. 1981 kdy Japonsko podle vzoru USA vyhlásilo SSSR sankce. Sankce z r. 1979 byly mírné, což naznačuje, jak velkou důležitost přikládalo Japonsko rozvoji vztahů s Ruskem ve sféře energetiky.

Ukrajinská krize a sankce, které Japonsko uvalilo na Rusko, rovněž ilustrují vliv vztahu Japonska a USA na rusko-japonské ekonomické vztahy. Sankce byly opět mírné, a to zejména v porovnání s dalšími zeměmi, což naznačuje stupeň důležitosti, kterou Japonsko přikládá ekonomickým vztahům s Ruskem. To, že sankce prakticky neovlivnily rusko-japonské ekonomické vztahy naznačuje, že tyto sankce byly pouze symbolické, nicméně Japonsko je přece jenom pod vlivem USA na Rusko uvalilo.

Z geoeconomickeho hlediska je podle Diesena pro Rusko nevýhodné udržovat ekonomickou spolupráci pouze s Japonskem, anebo pouze s Čínou. Rusko by si tak zhoršilo svoji vyjednávací pozici, má tedy zájem na tom, aby jeho spolupráce s Japonskem fungovala a aby se tak snížila jeho závislost na Číně. Pro vzájemnou kooperaci hovoří zlepšující se investiční prostředí a infrastruktura ruského Dálného východu, nicméně překážkou je sílicí trh Číny, který je pro Rusko atraktivní, a dále vliv, který má USA na Japonsko (Diesen, 2018, s. 600).

Na druhou stranu, pokud by v oblasti ekonomiky Japonsko nenašlo s Ruskem společnou řeč, Rusko by se v ekonomické spolupráci obrátilo směrem k Číně, a k ní by následně směřovala jeho politická loajalita. Jinými slovy, pokud je Japonsko spojeno po ekonomické stránce s Ruskem, bylo by tak stabilizováno i Rusko-čínské partnerství, nicméně v případě, že by Rusko s Japonskem nespolupracovalo, vliv Číny na Rusko by vzrostl, a to by negativně ovlivnilo vztah Ruska a Japonska (Diesen, 2018, s. 600).

Je tedy zřejmé, že ze vzájemné ekonomické spolupráce mohou profitovat obě země. Obě mají zájem na spolupráci v energetické sféře. Na modernizaci ruského Dálného východu taktéž, nicméně Rusko je pravděpodobně motivováno více, neboť jak se několikrát zmiňuje Richardson, Rusko opakovaně vyslovilo svoji nespokojenost s nedostatečnou výší investiční činnosti Japonska na ruském Dálném východě (Richardson, 2010, s. 348, 352, 354). Stav jednotlivých ekonomik se rovněž podílí na míře bilaterální ekonomické spolupráce, což má souvislost s cenami ropy a zemního plynu, které mohou snadno kolísat, proto je zejména z pohledu Ruska důležitá modernizace a snížení ekonomické

závislosti na energiích. Vztah Japonska s USA je brzdou rusko-japonských vztahů, vztah Ruska s Čínou je pro Japonsko hrozbou a pro Rusko potenciální problém, nicméně z geoekonomického hlediska se pro udržení stability v regionu oběma zemím spolupráce vyplatí.

Toto všechno jsou důvody pro další rozvoj ekonomických vztahů mezi oběma zeměmi. Kromě období seikei fukabun Japonsko vždy upřednostňovalo ekonomický rozvoj (nebo přinejmenším spolupráci ve sféře energetiky) před vyřešením teritoriálního sporu. Je obtížné odhadnout, zdali po skončení politiky seikei fukabun Japonsko sledovalo svoji ekonomickou spolupráci s Ruskem zlepšení vztahů a následně i vyřešení teritoriálního vztahu, nebo pouze ekonomické cíle. Pokud jeho hlavním záměrem bylo vyřešení sporu, nepřímo tak mohlo dojít jeho vlivem k pozitivnímu vývoji v ekonomické spolupráci.

3.4 Neregulovaný, neoficiální a nelegální rybolov a obchod s mořskými produkty v oblasti Kurilských ostrovů

Jedním z významných fenoménů doprovázejících spor o Kurilské ostrovy je pohraniční obchod mezi Ruskem a Japonskem, a to zejména obchod s rybami a dalšími mořskými produkty, který je spojen s kriminalitou v pohraničí. Ruská exkluzivní ekonomická zóna obklopující Kurilské ostrovy je z hlediska rybolovu bohatým přírodním zdrojem, není tedy překvapivé, že tvoří podstatnou část tamních ekonomických aktivit.

Kriminální činnost spojenou s rybařením se snaží brzdít především Rusko, Japonsko je na druhou stranu mnohem pasivnější. Jeho počáteční váhání ukončit tento problém je pravděpodobně spojeno s ekonomickými a symbolickými faktory, které jsou spojené s postojem japonské vlády ke sporu o Jižní Kurily (Williams, 2003, s. 720).

Následující text je rozdělen na dvě části. V první části je obecně popsána problematika pohraničního obchodu, druhá část je věnována rybaření v této oblasti, a to od 90. let 20. století.

3.4.1 Teoretické vymezení problematiky neoficiálního obchodu a rybolovu

Neformální obchod v pohraničí spadá do oblasti tzv. šedé (neoficiální, neformální) ekonomiky. Jedná se o činnost, která je v konfliktu buď s oficiálně vyžadovaným pořádkem, nebo se státními zájmy. Typicky zahrnuje aktivity spojené se snahou vyhnout se placení daní. Tyto aktivity mohou být legální, ale rovněž mohou spadat i za hranice zákona. Za normálních podmínek stát nesouhlasí s podobnými snahami a snaží se je regulovat (Golunov, 2018, s. 500-501).

Stát rozhoduje o tom co je ilegální a legální. Může svoje rozhodnutí měnit a může tak činit arbitrárně. Přístup každého státu může být rozdílný, a proto tatáž aktivita může být na jedné straně hranic legální a na druhé straně ilegální. Stát, do kterého je zboží importováno, je spíše nakloněn k povolení šedé ekonomiky, nežli stát ze kterého zboží pochází (Golunov, 2018, 502). Stát může volit rozdílný přístup k těmto typům aktivit. Může je buď tolerovat, potlačit, nebo se jim přizpůsobit (Golunov, 2018, 503). To, co vnímá příhraniční obyvatelstvo jako povolené nebo zakázané častokrát nemusí odpovídat státním regulacím. I když některé aktivity jsou postihnutelné zákonem, obyvatelstvo může danou činnost považovat za přijatelnou. (Golunov, 2018, s. 503).

Hranice nejenom ohraničují území státu, ale vymezují rovněž i jeho ekonomické a legální hranice a udržují tak rozdíly v cenách a dostupnosti komodit mezi jednotlivými státy.

Vytvářejí tak ekonomické příležitosti (Golunov, 2018, s. 501). Velké množství území v příhraniční se nachází na periferii, která je, zejména co se týče dopravy, silně znevýhodněná, což může vést k snížení ekonomických příležitostí. Právě příhraniční obchod může zajistit místnímu obyvatelstvu příjem. Hranice ale zároveň představují i překážku (Golunov, 2018, s. 503). Hranice jsou místem vhodným pro kontrolu obchodu, pro vykonávání kontroly tarifů, kvót a cla, což je důležité z hlediska efektivity státní správy (Golunov, 2018, s. 501). Dále je důležité si uvědomit, že úředníci vykonávající hraniční a celní kontrolu nemusí být pouze “nástrojem” státní správy, ale mohou své pozice využít a stát se tak další stranou, která se snaží naplnit vlastní zájmy (Golunov, 2018, s. 502–503).

Nicméně ne všechny mořské produkty, které jsou exportované ze Sachalinu (a dalších přilehlých oblastí) se do japonských přístavů dostávají ilegální cestou. Williams definuje ilegální činnost spojenou s rybolovem, jako: 1) rybolov překračující předem stanovené limity, 2) převoz těchto úlovků do japonských přístavů 3) výlov mořských živočichů japonskými rybáři v lovištích patřících k problematickému území a jejich pašování do japonských přístavů (Williams, 2003, s. 713). Pro jednoznačnost bude v dalších částech této práce ilegální činnost spojená s rybolovem chápána tak, jak je uvedeno výše.

Japonská vláda poslední činnost (3) nechápe jako nelegální, vzhledem k existenci teritoriálního sporu, nicméně vyzývá japonské rybáře, aby v těchto vodách nerybařili a nevyvolávali tak napětí (Williams, 2003, s. 713–714). Rybaření v oblasti je do značné míry ovlivněné teritoriálním sporem. Japonsko se zdráhá plně spolupracovat s Ruskem, vzhledem k tomu, že velká část mořských produktů pochází právě z vod obklopující sporné území (Golunov, 2018, s. 503).

3.4.2 Historický vývoj problematiky rybaření

Až do konce 80. let 20. století byl pohraniční obchod mezi SSSR a Japonskem značně omezený. Po rozpadu SSSR, liberalizaci ekonomiky, následné privatizaci a decentralizaci zahraničního obchodu se ale neoficiální obchod v pohraničí začal rozvíjet (Golunov, 2018, s. 506). Privatizace měla za následek vznik velkého počtu rybářských společností v Sachalinské oblasti. V druhé pol. 90. let 20. století jich bylo přibližně 500–600 (Golunov, 2018, s. 514).

Hodně faktorů, které přispěly k nárůstu neoficiálního exportu mořských produktů do Japonska bylo způsobeno právě problematickým přechodem Ruska na tržní ekonomiku.

Z ruské strany k tomu přispěly především nekonzistentní a často i protichůdné zákony, které omezily zahraniční investice a vývoj stabilních zahraničních obchodních vztahů (Williams, 2003, s. 715). S rozpadem SSSR souvisí i ekonomická krize v Rusku v 90. letech, která měla na ruském Dálném východě nepříznivé následky, během této krize to byl právě obchod v pohraničí, který zajistil místním obyvatelům zdroj příjmů (Golunov, 2018, s. 506).

Postupně začala být zaváděna různá regulační opatření pro rybolov v dané oblasti. Na Jižních Kurilách byla zřízena celní a pohraniční kontrola, ta nicméně nebyla příliš efektivní. V polovině 90. let došlo následně k podstatným změnám ve způsobu kontroly tohoto území, pohraniční stráž mohla při konfrontacích s rybářskými plavidly použít zbraně, což vedlo k obětem a zvýšenému nebezpečí pro rybáře operující v těchto vodách (Golunov, 2018, s. 514).

Rybaření a export do Japonska se stal především doménou ruských plavidel, pro ruské obyvatelstvo bylo mnohem výhodnější prodávat zboží neoficiálně a bez proclení v japonských přístavech, vzhledem k vyšším cenám nabízeným v Japonsku. Tento obchod byl pro ruské obyvatelstvo důležitý i z toho důvodu, že místní ekonomika byla poškozená zemětřesením, ke kterému došlo v r. 1994. Kromě toho rozvoj takto vzdáleného území nebyl v 90. letech a na začátku 21. stol. centrální ruskou vládou příliš podporován (Golunov, 2018, s. 515).

Neefektivní kontroly bylo využíváno zejména mezi léty 1994–2002. V této době množství exportovaných mořských produktů převyšovalo import přibližně čtrnáctkrát. Aby zájemce mohl rybařit v dané oblasti, potřeboval získat pouze kvóty. Jejich získání bylo nicméně často spojené s korupcí, a i když rybáři často kvóty zajištěné měli, tak je překračovali, nebo je používali jako záminku pro lov jiných živočichů (Golunov, 2018, s. 515).

Na začátku 21. století nicméně začalo docházet k podstatným změnám. Rusko začalo vyvíjet nátlak na japonské autority, aby zpřísnily kontrolu importu krabů (který tvořil podstatný podíl ruského exportu do Japonska). V roce 2002 se těmto požadavkům Japonsko částečně podvolilo, a japonská celní služba začala požadovat od ruských plavidel certifikát ruské celní služby, jehož falšování bylo obtížné. To mělo za následek, že se snížil počet ruských lodí navštěvujících japonské přístavy, nicméně velké množství

majitelů zaregistrovalo své lodě u třetí země, čímž se této povinnosti zbavili. Další lodě se zaregistrovaly zároveň u dvou zemí pod rozdílnými názvy (Golunov, 2018, s. 516).

Od roku 2008 začaly být používány pro kontrolu lodí helikoptéry, v roce 2007 ruská vláda zakázala export mořských produktů získaných ve vlastní ekonomické zóně a přinutila veškeré ruské lodě, aby registrovaly své úlovky u celní služby. Nicméně mnozí rybáři se rozhodli obcházet tento zákaz tak, že úlovek přemístili na cizí loď, když se blížili hranici exkluzivní ekonomické zóny (Golunov, 2018, s. 518). Později došlo k dalšímu přitvrzení podmínek. V r. 2012 byla podepsána dohoda, která rozšířila povinnost prokázat se celním certifikátem i na plavidla z dalších zemí převážející určité druhy krabů. Vešla v platnost v r. 2014. To bylo poprvé od počátku 90. let, kdy se export krabů z Ruska do Japonska rovnal importu z ostatních zemí (Golunov, 2018, s. 519).

Nicméně ruská pohraniční stráž stále zadržuje cizí plavidla ve své ekonomické zóně. Je možné, že určité množství ilegálně získaného zboží se na japonský trh dostává pod záminkou nákladu, jehož cílem byla původně jiná země (Golunov, 2018, s. 519).

4 Mediální obraz

Cílem této části práce bylo zjistit, v jakých souvislostech se objevuje teritoriální spor v médiích, tj. konkrétně v jakých souvislostech se v médiích hovoří o ekonomické aktivitě a nacionalistických tendencích, které spor doprovázejí (tedy pokud vůbec se tyto faktory v médiích objevují).

Bylo rozhodnuto, že mediální obraz bude sestaven na základě internetových článků *Asahi šimbun*, které tematicky souvisí s teritoriálním sporem. Metoda, která byla pro zkoumání článků použita, byla *tematická analýza*. Níže uvádím podrobnosti ohledně výběru článků a metodě, která byla pro jejich zkoumání použita.

4.1 Výběr článků

V této práci jsem zkoumala internetové články *Asahi šimbun* za rok 2019 týkající se problematiky Kurilských ostrovů. Zkoumané články byly získány na internetové adrese¹ periodika, prostřednictvím zadání hesla *hoppórxjódo* (北方領土) do vyhledávacího pole.

Typ předplatného, které bylo pro toto vyhledávání použito, bylo tzv.: *šinpuru kósu* (シンプルコース). Tyto články byly shromážděny na přelomu roku 2019/2020. Tato činnost byla prováděna manuálně, bohužel se je nepodařilo stáhnout automaticky.

Takto získané články byly dále prověřeny z hlediska jejich relevance. Nerelevantní články byly vyřazeny. Tato činnost byla prováděna na základě následujících čtyř kritérií. 1) Články musely mít přinejmenším 2 odstavce. Kratší články byly z korpusu vyloučeny. 2) Odpovědi na dotazníky a různá šetření a seznamy rovněž nebyly použity, jinými slovy, článek musel mít formu souvislého textu. 3) Články musely být unikátní, tj. objevily se případy, kdy se články odlišovaly pouze nadpisem, přičemž jejich obsah byl prakticky totožný. Tyto články byly vyřazeny. 4) Články musely být obsahově relevantní. Byly tedy vyřazeny všechny, které se zmiňovaly o severních teritoriích pouze v podobě letmé zmínky. Takovýmto způsobem byl vytvořen seznam relevantních článků (viz příloha A).

4.2 Metoda: Tematická analýza

Poté, co byly články sesbírány a vytríděny, následoval proces tematické analýzy. Tematická analýza je metoda, které slouží pro identifikaci významových vzorů, které se opakují v rámci nějakého celku (korpusu kvalitativních dat). Témata jsou analyticky

¹ <https://sitesearch.asahi.com/sitesearch/>

vytvořena z kódu (který zachycuje pozoruhodné vlastnosti dat související s výzkumnou otázkou) a korpusu dat, a měly by reprezentovat významové vzory, které se v datech nachází. (Clarke a Braun, 2014, s. 1948)

Během práce tedy témata vyplynula z textu. Text byl postupně čten a jednotlivým jeho částem byl přiřazován význam. Vizualní součást jednotlivých článků a nadpisy článků nebyly zkoumány. Analyzováno bylo všech 142 článků.

Pro potřeby této práce byl využit *Braunův* a *Clarkův* postup v 6 krocích. (Clarke a Braun, 2014, s. 1950-1951) Nejprve bylo potřeba se seznámit s daty, tj. přečíst si články. Na základě této činnosti byly vytvořeny prvotní kódy a kategorie, jako např. *přístup Japonska k vyjednávání*, nebo *lokální historie*. Následovalo systematické kódování dat. Během tohoto procesu byly jednotlivé kódy postupně tříděny a vyvíjely se. Zakódovaná data byla dále zkoumána, za účelem identifikace podobnosti, nebo překrytí významu, a dále byla shlukována do skupin, na jejichž základě byla vytvořena témata. Následovala kontrola, zdali témata odpovídají zakódovaným datům.

Pro kódování dat byl použit software *QDA Miner Lite*. Volba tohoto softwaru bohužel nebyla příliš šťastná, neboť se později ukázalo, že není vytvořen primárně pro asijské jazyky, jako je právě japonština, proto práce s ním nebyla zrovna jednoduchá, a některých jeho funkcí nemohlo být efektivně využito.

Považuji za důležité zmínit, že podobná kvalitativní metoda je založena na interpretaci. Mohlo tedy dojít ke zkreslení výsledků v důsledku mých dosavadních znalostí a názorů ve vztahu k datům.

4.3 Výsledky

V této kapitole se věnuji výsledkům tematické analýzy. Témata, která byla v textu nalezena, byla rozdělena do kategorií podle událostí (jevů), kterých se týkala. Byly vytvořeny celkem čtyři hlavní kategorie: 1) *Vyjednávání*, 2) *Současné Kurilské ostrovy*, 3) *Japonské pohraničí*, a 4) *Kontroverzní výrok pana Marujamy*.

Kategorie *Vyjednávání*, je poměrně rozsáhlá v porovnání s ostatními kategoriemi, věnuje se tématům, která byla identifikována v souvislosti s postojem obou zemí k vyjednávání, průběhem vyjednávání, rolí veřejného mínění, reputací Ruska v mezinárodním prostředí, a ekonomickou spoluprací. Kategorie *Současné Kurilské ostrovy* se věnuje tématům spojeným se současnou situací na sporném území. Dále kategorie *Japonské pohraničí* je rovněž poměrně rozsáhlá, věnuje se tématům spjatým s místní historií (související s rybařením), vlivem vyjednávání na současný rybolov a zadržením pěti rybářských lodí. Skupina *Kontroverzní výrok pana Marujamy* se věnuje debatě, která následovala poté, co dotyčný pronesl svůj výrok o sporném území.

Jednotlivá témata (a tedy i samotné jevy, kterých se týkají) jsou spolu navzájem spjata, proto toto rozdělení může být chápáno jako diskutabilní. Následující kapitoly toto dělení nicméně respektují.

V každé kapitole, která následuje, je zmíněn nejprve jev, který se v článcích vyskytl. Dále je daný jev obecně popsán, v souvislosti s tím, co bylo v článcích probíráno, aby tak byl objasněn kontext, v jakém se jednotlivá témata v článcích objevovala. Poté se věnuji vysvětlení jednotlivých témat, která byla v článcích identifikována.

U jednotlivých témat uvádím citáty z článků (jedná se o můj vlastní překlad). Originální text v japonštině jsem pro srovnání uvedla v poznámce pod čarou. Za každým citátem se nachází identifikační kód, který odkazuje na článek, ze kterého bylo citováno (viz příloha A). V případě, že uvádím informace týkající se nějakého specifického článku a nikoli pouze obecnou charakteristiku tématu, za danou informaci se rovněž nachází identifikační kód článku, ze kterého bylo čerpáno.

4.3.1 Vyjednávání

Hlavní událostí, která formovala vyjednávání během roku 2019, byl Summit v Singapuru, který se konal koncem roku 2018. Setkali se na něm představitelé obou zemí (tj. premiér Šinzó Abe a prezident Vladimír Putin) a dohodli se na tom, že další vyjednávání ohledně mírové smlouvy, a tudíž i teritoriálního sporu, bude probíhat na základě společné Deklarace z roku 1956, což v podstatě znamená, že se dohodli na tom, že mírová smlouva bude uzavřena na základě předání dvou ostrovů. V podstatě by to tedy mělo značit ústupek ze strany Japonska, tj. fakt, že Japonsko přestává trvat na předání čtyř ostrovů a je ochotno uzavřít mírovou smlouvu výměnou za ostrovy Habomai a Šikotan. Nicméně vyjednávání záhy narazilo na problémy.

Začaly se objevovat obvyklé výhrady ze strany Ruska, které byly namířeny například proti Bezpečnostní smlouvě mezi USA a Japonskem, jeho požadavek, aby Japonsko uznalo výsledky druhé světové války, a tedy i z úhlu pohledu Ruska zákonné nabytí Kurilských ostrovů, apod. Kromě toho Rusko začalo tvrdit, že ve společné Deklaraci z r. 1956 sice je napsáno, že ostrovy Habomai a Šikotan budou předány Japonsku, nicméně se zde nepíše nic o tom, zdali bude spolu s územím ostrovů předána nad nimi i suverenita. Přestože ze začátku byl navozován dojem, že vyjednávání bude urychleno, žádných výsledků nebylo dosaženo. V této souvislosti byly identifikovány následující dvě témata: 1) *Nedorozumění ve vyjednávání* a 2) *Kontrastní postoj Ruska a Japonska*.

- *Téma: Nedorozumění ve vyjednávání*

Nehledě na to, že obě strany se v r. 2018 dohodly na tom, že vyjednávání bude nadále pokračovat na základě smlouvy z r. 1956, ve člancích bylo zmiňováno, že ruská strana se následně opakovaně ohradila proti různým výrokům ze strany Japonska. Z počátku se objevovaly informace o tom, že Rusko varuje, resp. kritizuje výroky Japonských představitelů.

Dojem, který byl navozován, je ve výsledku takový, že během vyjednávání došlo k nedorozumění, tj. že Japonsko příliš spěchá na vyřešení sporu a nepochopilo ruskou stranu. Ruská strana napomenula Japonsko hned několikrát v souvislosti s různými výroky a problémy. Jako příklad uvádím výrok premiéra Šinzó Abe z tiskové konference 4. 1.:

Pan premiér Šinzó Abe se vyjádřil 4.1. na tiskové konferenci:” Na území Severních teritorií žije velké množství ruského obyvatelstva. Je

mimo jiné důležité je přesvědčit o tom, že vlastnictví ostrovů bude navráceno Japonsku. Pravděpodobně proti tomuto výroku byly vyjádřeny výhrady. (2L)²

Na skutečnost, že Japonsko považuje za možné, že by mohlo dojít k změně vlastnictví nějaké části sporného území a že má v úmyslu si naklonit veřejný názor místních obyvatel, byly zaznamenány v článcích reakce typu:

Ministerstvo se vyjádřilo: "(Japonsko) překrucuje pravdu ohledně dohody, ke které došlo mezi představiteli Japonska a Ruska ohledně urychlení vyjednávání ve věci mírové smlouvy na základě společné Deklarace z r. 1956 a mate obyvatelstvo obou zemí ve věci průběhu vyjednávání."(2L)³

- *Téma: Kontrastní přístup Japonska a Ruska.*

V souvislosti s problematickým průběhem vyjednávání byl přístup Ruska opakovaně označován jako zatvrzelý. Na druhou stranu přístup Japonska byl označován napříč lednovými články spíše za horlivý, uspěchaný:

Rusko je naopak zatvrzelé, brzdí Japonsko, které se do vyjednávání hrne. (8L)⁴

4.3.1.1 Přístup Ruska k vyjednávání, veřejné mínění

Zatvrzelý postoj Ruska během vyjednávání již zmíněn byl. Kromě nepříznivého postupu ve vyjednávání byly často zmiňovány i události související s veřejným míněním, jako např. lednové protesty před nadcházejícím vyjednáváním a oslavy Dne vítězství 9.5. V těchto souvislostech se v článcích objevovala tato témata: 1) *ruské veřejné mínění je pro vyjednávání překážkou*, 2) *pozice Ruska je ve vyjednávání oproti Japonsku silnější*, 3) *teritoriální spor je pro Rusko způsob, jak získat od Japonska koncese*. Těmto tématům se věnuje zbylá část tohoto oddílu.

² 安倍晋三首相が4日の年頭記者会見で「北方領土には多数のロシア人が住んでいる。日本に帰属が変わることについて納得していただくことも必要だ」と述べており、これを批判したとみられる。(2L)

³ 同省は「1956年の日ソ共同宣言を基礎に平和条約交渉を加速するとした日ロ首脳の合意の本質をゆがめ、交渉の内容について両国の世論をミスリードするものだ」などとした。(2L)

⁴ ロシアは逆に強気で、交渉に前のめりになる日本にブレーキをかけてきた。(8L)

- *Téma: Ruské veřejné mínění je pro vyjednávání překážkou*

Veřejné mínění bylo v Rusku znázorněno jako naladěné ostře proti jakémukoliv předání území, nebo jakémukoliv vyjednávání ohledně teritoriálního sporu. Jako důvod pro tuto tendenci byl uváděn ruský patriotizmus, tedy zejména patriotické chápání druhé světové války a Ruska jako silné mocnosti. Sporné území bylo chápáno jako území vítězně dobyté. Tyto tendence byly zmíněny např. při příležitosti oslav Dne Vítězství (9. 5.) v Rusku. V této souvislosti uvádím jako příklad výrok prezidenta Putina ohledně druhé světové války, který byl při této příležitosti pronesen:

Prezident Putin řekl: "To, co nás v minulosti naučila válka, stále žije. Uděláme všechno pro to, aby naše armáda a nejnovější obranné prostředky zůstaly silné." (1K)⁵

Je evidentní, že podobné uvažování brání jakýmkoliv úvahám ohledně teritoriálních změn. 20. 1., tedy dva dny před očekávaným summitem mezi hlavami obou států, na kterém mělo dojít k dalšímu vyjednávání, došlo v Moskvě k protestům. Na těchto protestních akcích byly stovky lidí, kteří tak vyjádřili svůj odpor vůči samotnému vyjednávání ohledně teritoriálního sporu, tyto protestní akce byly popisovány následovně:

Na různých místech se objevovala shromáždění, na kterých se ozývala kritika namířená například proti zvyšování věku odchodu do důchodu, nebo tabule s nápisy "Dejme Japonsku namísto ostrovů Putina", měla ráz "protiputinovských shromáždění." (15L)⁶

V kontextu těchto protestních akcí bylo zmíněno, že prezident Putin sice bude pokračovat v dalším vyjednávání, nicméně v rámci vyjednávání nepůjde, resp. se ani nemůže veřejnému mínění protivit, v důsledku čehož je navozován dojem, že příznivý vývoj ve vyjednávání je krajně nepravděpodobný.

⁵ プーチン大統領は演説で「過去の戦争の教訓は今も生きている。軍の戦闘力と最新の防衛能力を維持するため最善を尽くす」と述べた。(1K)

⁶ 各地の集会では、年金の受給開始年齢の引き上げなどへの批判も噴き出し、「島の代わりにプーチンを日本に引き渡そう」と書かれたプラカードも掲げられるなど、「反プーチン集会」の様相も見せている。(15L)

- *Téma: Pozice Ruska je ve vyjednávání silnější*

Dále bylo zmiňováno, že Rusko nemá žádný pádný důvod se snažit o velké změny, co se týče rozvoje vztahů, jelikož jeho vztahy s Japonskem jsou již tak na poměrně dobré úrovni. Může si tedy při vyjednávání klást podmínky.

Rusko sdílí pevninské hranice s velkým množstvím zemí. Je to země, která se vyzná ve vyjednávání ohledně hranic a umí využít situací, ve kterých jsou hranice nejednoznačné, a je sebejistá ve své pozici velké mocnosti. (25L)⁷

Byla rovněž vyjádřena pochybnost, zdali je pro Japonsko možné dosáhnout během vyjednávání za stávajících okolností příznivého výsledku.

- *Téma: teritoriální spor je pro Rusko prostředkem, jak získat koncese.*

Rusko bylo vyobrazeno jako země, která o spolupráci na úrovni lokální (tj. v oblasti sporného území) příliš nestojí, nicméně byly vyjadřovány myšlenky, že má velký zájem o spolupráci v jiných oblastech, tj. v oblasti investic, a to například v oblasti velkých projektů, které nejsou z pohledu Japonska za současné situace realizovatelné:

Rusko chce prostřednictvím svého tvrdohlavého postoje získat od Japonska investice. To, o co má ruská strana zájem, je realizace početných projektů velkého charakteru, které v současné době nejsou realizovatelné, jako např. cesta, která by spojovala Sachalin a Hokkaidó, nebo stavbu ropovodu a plynovodu, jako prostředků pro export. (3P)⁸

Tento typ ekonomické spolupráce byl označován jako jeden z cílů, kterých chce Rusko dosáhnout prostřednictvím svého zatvrdělého přístupu ve věci vyjednávání o sporné území. V souvislosti s podobnými informacemi se tedy nabízí myšlenka, že cílem Ruska během vyjednávání není vyřešení teritoriálního sporu a zároveň i uzavření mírové smlouvy, ale spíše získat od Japonska co nejvíce koncesí.

Není nejpravděpodobnější výsledek vyjednávání takový, že premiér Abe řekne "Udělal jsem, co bylo v mých silách" a Rusko od Japonska

⁷ ロシアは陸地でたくさんの国々と接しています。国境をめぐる交渉や、国境があいまいな部分でいろんな仕掛けをすることが得意な国で、大国としての自信もあるわけです。(25L)

⁸ かたくなな態度のロシアが求めるのは、日本のさらなる投資だ。ロシア側が求めるのは、サハリンと北海道を結ぶ道路や、日本に石油や天然ガスを輸出するパイプライン建設など、現時点では実現可能性の低い超大型の案件が多い。(3P)

zároveň získá pokud možno co nejvíce ekonomické spolupráce a dalších benefitů? (25L)⁹

4.3.1.2 Přístup Japonska k vyjednávání, veřejné mínění

Nový postoj Japonska k vyjednávání a jeho pozdější neúspěch byl často zmiňován v souvislosti s názorem, který mají na tento vývoj původní obyvatelé ostrovů. Toto bylo vysoce markantní např. při příležitosti oslav únorového Dne Severních teritorií. V souvislosti s tímto kontextem byla zjištěna následující tři témata: 1) *kritika příliš entusiastického přístupu Japonska*, 2) *veřejné mínění obyvatelstva v souvislosti s novým přístupem k vyjednávání*, 3) *původní obyvatelé sporného území stárnou*.

- *Téma: Kritika příliš entusiastického přístupu Japonska*

Japonský pozitivní, uspěchaný postoj byl v člancích spíše kritizován. Rovněž byla několikrát zmíněna spojitost se snahou Japonska docílit nějakých hmatatelných výsledků v blízké době, vzhledem k blížícím se volbám. Bylo vysloveno varování před možnými problémy, které podobný přístup může zapříčinit:

Kromě toho, pokud premiér bude vést vyjednávání s cílem dosáhnout výsledků během svého funkčního období a volebního období, vytvoří tak do budoucna další problémy jenom tím, že se nechá druhou stranou využít. (11L)¹⁰

Dále byl kritizován přístup k vyjednávání ve spojitosti se snahou Japonska nezneprátelit si Rusko unáhlenými výroky. Konkrétně panovala snaha vyhýbat se výrazům, jako je například *tradiční japonské území* (固有の領土, kojó no rjódo) v souvislosti se sporným územím Jižních Kuril, a to například v oficiálních vládních dokumentech. Podobné tendence byly často kritizovány. V souvislosti s tímto přístupem byl například kritizován následujícím způsobem výrok premiéra Šinzóa Abeho:

Premiér (Šinzó Abe) se vyjádřil na tiskové konferenci začátkem roku ohledně ostrovu Šikotan, že "Vlastnictví ostrovu bude navráceno

⁹ 一番ありうる交渉のシナリオは、平行線のままで安倍首相が「全力を尽くしたが」と言って去る。ロシア側はそれまでに、日本から得られるだけの経済協力その他の利益を得るといふことではないか。(25L)

¹⁰ ましてや首相が自らの任期や国政選挙の日程に合わせて結果を求めるような交渉をするならば、相手につけ込まれるだけで歴史に禍根を残すだろう。(11L)

Japonsku”. Problém spočívá v tom, že se vyjadřoval takovým způsobem, jako kdyby ostrovy vlastnilo Rusko. (7L)¹¹

Vzhledem k tomu, že oficiální postoj Japonska je takový, že sporné území Kurilských ostrovů je považováno za Japonsku vlastní území, které je nyní okupované, v konečném důsledku není z úhlu pohledu Japonska možné v tomto kontextu hovořit o vlastnických změnách.

- *Téma: Veřejné mínění obyvatelstva v souvislosti s novým přístupem k vyjednávání*

Začátkem roku byl popisován přístup obyvatelstva k současné změně ohledně vyjednávání, při kterém byl opuštěn nárok na všechny čtyři ostrovy. Například v kontextu různých shromáždění, ke kterým došlo při příležitosti Dne severních teritorií, byl zaznamenán umírněný postup, tj. snaha si zbytečně neznepřátelit Rusko.

Vlajka na pódiu vypadala stejně jako obvykle, byla zelená, a stál na ní bílý nápis: “Vraťte severní teritoria”, nicméně prohlášení na konci shromáždění bylo změněno. Byly odstraněny fráze “severní teritoria jsou nelegálně okupovaným územím” a “další odkládání vyřešení sporu je neodpuštělné.” (5U)¹²

V souvislosti s podobnými informacemi byla ale zaznamenána i nespokojenost mnohých původních obyvatel, kteří doufali ve vrácení všech čtyř ostrovů. Byly zmiňovány např. petiční akce, které se konaly po skončení shromáždění.

- *Téma: Původní obyvatelé sporného území stárnou*

Poté co začalo být zřejmé, že cíle, které si ohledně vyjednávání kladla japonská vláda nemohou být naplněny, začal být popisován postoj původních obyvatel vůči tomuto přístupu jako zklamání, bylo opakováno, že si přejí, aby bylo ve vyjednávání i nadále pokračováno, byla vyjádřena v této souvislosti i jejich nespokojenost ohledně

¹¹ 特に（安倍晋三）首相が年頭会見で、色丹島民について「帰属が日本に変わる」と発言した。帰属がロシアにあることを前提に話をしたのは問題だ。(7L)

¹² 壇上の旗は、緑地に白で大きく「北方四島を返せ」と例年通りのものを使ったが、大会最後に採択したアピール文は変わった。少なくとも過去10年は毎年入っていた「北方四島が不法に占拠され」という表現を削除。「解決がこれ以上長引くことを断じて許すわけにはいきません」という文言もなくなった。(5U)

bezvázového styku a současné situace. Kromě toho bylo dále opakováno, že původní obyvatelé stárnou.

Od doby, co skončila válka, uplynulo 74 let. Původní obyvatelé severních teritorií stárnou a spolu s tím roste potřeba najít způsob, jak předat toto poslání dalšímu pokolení. (4Z)¹³

Spolu se stárnutím obyvatelstva bylo zmíněno, že je potřeba urychlit vyjednávání. Byla dále zmíněna i obava z toho, že spor a události, ke kterým došlo v minulosti, budou dalšími generacemi zapomenuty.

4.3.1.3 Reputace Ruska v mezinárodním prostředí

Problém, který pro zlepšení vztahů mezi Ruskem a Japonskem představuje sporné území Kurilských ostrovů, není to jediné, co se podepisuje na kvalitě vztahů mezi těmito dvěma zeměmi. Obecně chování Ruska a jeho reputace v mezinárodním prostředí mohou být vnímány jako problematické. Nicméně problémy současnosti nejsou to jediné, co vztahy mezi oběma zeměmi zatěžuje. Velkou roli hrají i události minulosti a předchozí nepřátelství mezi dalšími zeměmi.

V tomto kontextu bylo v souvislosti s kvalitou vztahů (a tedy i nadějí na ukončení teritoriálního sporu) mezi oběma zeměmi v internetových článcích zmiňováno ve větší míře několik dalších zemí. Mezi ně patřila 1) Ukrajina (v souvislosti s anexí Krymského poloostrova), 2) Estonsko (v souvislosti přetrvávajícím územním sporem, který vede s Ruskem) 3) Velká Británie (v souvislosti s historickým nepřátelstvím mezi oběma zeměmi) a 4) Spojené státy americké.

Následující text se bude věnovat tématům, která se objevila ve spojitosti s teritoriálním sporem a výše uvedenými zeměmi. V tomto kontextu byla nalezena následující témata: 1) *nedůvěra vůči chování Ruska*, 2) *ohrožení vztahů s ostatními zeměmi (v případě pokračování vyjednávání ohledně teritoriálního sporu)*, 3) *vztahy s dalšími zeměmi jsou překážkou vyjednávání*.

- *Téma: nedůvěra vůči chování Ruska*

Nedůvěru vůči chování Ruska můžeme sledovat například prostřednictvím toho, jak je prezentováno jeho chování vůči Ukrajině ve věci Krymského poloostrova. Záminkou pro anexi Krymského poloostrova byla ochrana Ruského obyvatelstva, které na daném území

¹³ 戦後74年が過ぎる中、北方領土返還運動を担う元島民らの高齢化が進み、運動を次世代に引き継ぐ方策を探る必要に迫られている。

žilo. Problém spočívá v tom, že pokud by eventuálně došlo k uzavření mírové smlouvy, ruské obyvatelstvo, které nyní na daném území žije, by tam pravděpodobně zůstalo žít i nadále:

Na území severních teritorií žije nyní velké množství ruského obyvatelstva. Mírová smlouva, která v sobě nemá jasně zahrnuté určení pevných hranic, se tak může stát bezpečnostní hrozbou a fatálním omylem. (11L)¹⁴

Na základě těchto informací se nabízí myšlenka, že i přesto, že by došlo v konečném důsledku k uzavření mírové smlouvy mezi oběma zeměmi, a nakonec tedy i k předání území, mohlo by v pozdější době dojít k dalším problémům. Nicméně toto není jediný případ, kdy bylo zmíněno, že podpis smlouvy neznamená, že problém byl vyřešen. Další příklad, který byl zmiňován ve větší míře, byl estonský územní spor s Ruskem. V souvislosti s tímto sporem bylo zmíněno:

Kompromis ohledně teritoriálního a historického povědomí a konečné podepsání dokumentu ještě neznamená, že bylo dosaženo konečného řešení. I na úrovni ratifikace smlouvy může dojít k problémům, což je pro Rusko typické. (11U)¹⁵

Výše uvedený citát naráží na fakt, že přestože se Rusku i Estonsku již několikrát podařilo uzavřít smlouvu mezi oběma zeměmi, přičemž sporné území, na kterém žilo velké množství ruského obyvatelstva mělo být přičteno ruské straně, smlouvy mezi oběma zeměmi nakonec nebyly ratifikovány. Dále je zde ještě jedna informace, a to varování ohledně možných kompromisů z historického úhlu pohledu. Je zde patrná určitá souvislost se změnou politiky premiéra Abeho ohledně Kurilských ostrovů, a soustředění se pouze na dva ostrovy ze čtyř.

- *Téma: ohrožení vztahů s ostatními zeměmi (v případě pokračování vyjednávání ohledně teritoriálního sporu)*

V souvislosti se snahou urychlit vyjednávání, ke kterému docházelo na začátku roku 2019, a tedy i snahou změnit vztahy mezi oběma zeměmi se rovněž objevila kritika

¹⁴ 北方四島にはいま、ロシア人が多く住んでいる。最終的な国境線を明確に固められないような平和条約は、安全保障上の弱点となりかねず本末転倒だ。(11L)

¹⁵ 領土や歴史認識で妥協して署名にこぎ着けても、終わりではない。批准段階でも揺さぶってくるのがロシア流だ。(11U)

současné politiky, a to v souvislosti s myšlenkou, že Japonsko tak ohrožuje své vztahy s ostatními západními zeměmi:

Nicméně pokud bude Japonsko spěchat na kompromis s Ruskem, na které Spojené státy a Evropa uvalily sankce, může to vypadat, z úhlu pohledu ostatních zemí, že Japonsko toleruje činy, jakým je anexe Krymského poloostrova. (11L)¹⁶

Podstata vyjednávání ohledně Kurilských ostrovů by měla spočívat ve zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi. V situaci, kdy jsou vztahy napjaté z důvodu agresivity Ruska, bylo chápáno jako problematické zmiňovat urovnání vztahů s Ruskem.

- *Téma: vztahy s dalšími zeměmi jsou překážkou ve vyjednávání*

V souvislosti s probíhajícím vyjednáváním ohledně mírové smlouvy s Ruskem byla věnována pozornost výroku, který pronesl japonský premiér Šinzó Abe, ohledně vztahů mezi Japonskem a Velkou Británií. Tento výrok byl hodnocen kriticky, neboť by teoreticky mohl mít neblahý vliv na vývoj vyjednávání mezi Ruskem a Japonskem ohledně mírové smlouvy.

Udivující byl výrok premiéra Šinzó Abe, který pronesl při své návštěvě Velké Británie 10. 1. při společné tiskové konferenci s premiérkou Theresou May: "Budujeme tak silné vztahy přátelství, které by se daly nazvat Anglo-japonskou aliancí". (27L)¹⁷

Jeho volba slov byla diskutována v kontextu historických událostí během druhé světové války. Byla prezentována jako možná narážka na Anglo-japonskou alianci, která stála jako protivník proti Rusku v této době, a která by mohla mít neblahý vliv na vývoj vztahů mezi oběma zeměmi.

Dále byla v tomto směru věnována pozornost např. vztahu mezi Ruskem a USA a jeho vlivem na další vyjednávání mezi oběma zeměmi, a to jak z historického hlediska, tak i z hlediska současného. Z historického hlediska to bylo např. ve spojitosti se zveřejněním diplomatických záznamů týkajících se setkání mezi ministry Mamoru Šigemicu a Johnem Dullesem, které proběhlo v srpnu r. 1955 (tyto záznamy byly zveřejněny 25. 12. 2019).

¹⁶ だが、米欧からの制裁下にある現在のロシアとの妥協を急げば、他国の目には、日本がクリミア併合などの不法を容認したと映りかねない。(11L)

¹⁷ 驚いたのは今月10日、訪英した安倍首相がメイ首相との共同会見で日英関係について、こう語ったことだ。「まさに日英同盟とも言えるような、そういう強固な関係を築きあげている」。(27L)

V důsledku jejich zveřejnění vyšly najevo podrobnosti ohledně toho, jakou roli hrálo USA ve vyjednávání ohledně mírové smlouvy mezi Japonskem a Ruskem v daném období. (8P) Z hlediska současnosti byl kromě problémů spojených s Krymským poloostrovem opakován například protest Ruska proti přítomnosti vojenských základen na půdě Japonska a jejich potenciálnímu zřízení na současném sporném území, a obecně problém toho, že Japonsko má s USA uzavřenou bezpečnostní smlouvu, přičemž USA je pro Rusko státem, který se vůči němu chová nepřátelsky.

4.3.1.4 Ekonomická spolupráce v oblasti Kurilských ostrovů

Celkově spíše nepříznivé výsledky při vyjednávání byly patrné v této oblasti v průběhu celého roku. Konkrétně co se týče ekonomické spolupráce, byla věnována velká pozornost vyjednávání z 29.6., během kterého nebylo dosaženo konkrétní dohody. Během tohoto vyjednávání bylo diskutováno např.: pěstování mořských plodů, pěstování plodin ve sklenících, rozvoj turizmu, způsoby snížení odpadu.

Nakonec bylo dosaženo dohody, že bude spolupracováno v oblasti turizmu a snížení odpadu. Problém ve vyjednávání tvořila suverenita mezi oběma zeměmi, tj. bylo problematické dosažení dohody o tom, jestli spolupráce bude probíhat podle ruských zákonů, nebo jestli bude vytvořen speciální právní rámec, aby nedošlo k porušení suverenity. V tomto směru nebylo dosaženo dohody. Dále bylo zmíněno, že už i tak dochází ke kooperaci mezi oběma zeměmi, bez pomoci vládní dohody, ekonomická spolupráce je špatně koordinovaná s místními lidmi, a že pro Rusko to není moc zajímavá oblast spolupráce.

Dále byla věnována větší pozornost plánované spolupráci v turizmu, konkrétně zejména zkušební cestě na Severní teritoria. Původně se měla konat v období: 9.10. - 16.10, nicméně v důsledku komplikací jak na straně Ruska, tak i Japonska, byla její realizace odložena na přelom října a ledna. Cesty se nakonec zúčastnilo celkem 44 lidí, navštívili ostrovy Etorofu a Kunaširi. Z důvodu špatného počasí musela být cesta zkrácena. Průběh této zkušební cesty byl označen jako dobrý, nehledě na složité postupy vyžadované ruskou stranou k realizaci cesty. Bylo zaznamenáno, že účastníci by si cestu rádi zopakovali. V souvislosti s ekonomickou spoluprací na lokální úrovni se objevila celkem tři témata: 1) *očekávání, že pomocí ekonomické spolupráce dojde k vyřešení sporu, je nerealistické*, 2) *zvýšení povědomí o problematice Kurilských ostrovů*, 3) *nezájem Ruska o lokální spolupráci*.

- *Téma: očekávání, že pomocí ekonomické spolupráce dojde k vyřešení sporu, je nerealistické*

Často opakovaným motivem, bylo zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi prostřednictvím ekonomické spolupráce, tj. že tato ekonomická spolupráce je v podstatě nástrojem, jak zlepšit vztahy mezi oběma zeměmi, tedy zvýšit nejen porozumění a důvěru, ale i dokázat, že vztah s Japonskem může být pro místní obyvatele po ekonomické stránce prospěšný. Nicméně samotné ruské plány pro ekonomický vývoj na území ostrovů nebyly

vykresleny v pozitivním světle, ale spíše tak, jako kdyby si Rusko diktovalo podmínky. A objevovala se v tomto směru i kritika Abeho politiky:

Pan premiér Abe se vyjádřil: "Je důležité, aby si obyvatelé Ruska uvědomovali, že pokud budou spolupracovat s Japonci, dojde tak k jejich obohacení." Tato myšlenka společně sdílené zkušenosti úspěchu jako prostředku pro vyřešení teritoriálního sporu ale není ničím jiným než nepraktickou teorií. (2LD)¹⁸

- *Téma: zvýšení povědomí o problematice Kurilských ostrovů*

Jak již bylo předesláno, v souvislosti s ekonomickou spoluprací byl za rok 2019 zmíněn případ úspěšně provedené spolupráce v turismu. Bylo zmiňováno, že proběhla dobře, přestože její realizace byla obtížná. Dále bylo zmiňováno, že pro účastníky cesty byla příjemným zážitkem, který by si zopakovali.

Největším dopadem této cesty mělo být to, že u svých účastníků zvýšila povědomí o problematice teritoriálního sporu, i o ostrovech jako takových. Bylo popisováno místní prostředí, skutečnost, že přestože ostrovy mají poněkud nerozvinutou infrastrukturu, mají i překrásnou přírodu. Konkrétně, např.:

Na druhou stranu podotkl, že: "Komplikovaný proces pro vstup na území mi přiblížil problematiku teritoriálního sporu." Chtěl bych, aby pokud možno co nejvíce lidí mělo možnost volně navštívit tyto dva ostrovy, a tak poznat jejich přírodu. (1LD)¹⁹

- *Téma: Nezájem Ruska o lokální spolupráci*

Kooperace na ekonomické úrovni v oblasti sporného území je popisována jako nezajímavá pro ruskou stranu. V podstatě z textu vyplývá, že Rusko o vyjednávání v této oblasti moc zájem nemá. Např. ohledně vyjednávání z 29. 6. bylo napsáno:

¹⁸ 安倍氏は「日本人と仕事をして豊かになったという実感をロシアの人々が持つ意味は大きい」と主張する。成功体験の共有が領土問題解決につながるという考えだが、現状では机上の空論というしかない。(2LD)

¹⁹ 一方で「入域手続きが複雑なことなどに、領土問題を身近に感じた」と指摘。「自由に行き来ができるようになって、一人でも多くの人に二つの島の自然を知ってもらいたい」と期待を示した。(1LD)

Vypadá to, že ruská strana předem usoudila, že výsledek tohoto vyjednávání nepřinese velký pokrok. Zájem o tuto problematiku byl nízký, a lokální média v Sachalinské oblasti a v oblasti Severních teritorií se příliš o návštěvě prezidenta Putina nezmiňovala. (12CN)²⁰

- *Téma: Samostatný rozvoj ostrovů je chápán jako problém*

Zejména ostrov Šikotan je popisován jako zaostalý v porovnání s ostrovy Kunaširi a Etorofu. Jako důvod, pro tak velký rozdíl v rozvoji těchto ostrovů, byla uváděna možnost, že ostrovy mohou být vráceny Japonsku. Nicméně Šikotan začíná být postupně modernizován.

Poté, co delegace dorazila na ostrov, pohybovala se po jeho území v autobusu, který měl popraskaná okna a ve vyvýšeném autě značky Mitsubishi RV (pajero). Silnice, která spojovala vesnice, nebyla stále ještě zpevněná, a vozidla která se po ní pohybovala, vířila prach. Nad cestu směrem na jihovýchodní část ostrova přesahovaly větve stromu a nezbyvalo, než je odstrkovat autem. Vedle cesty byl rovněž sloup elektrického vedení, pro jehož postavení byl využit kmen stromu. Jeden z místních obyvatelů si postěžoval: "toto není silnice 21. století. Pořád máme plány, ale nikde žádný pokrok. (11CN)²¹

V souvislosti se zvyšováním ekonomické aktivity a modernizací ostrovů, tj. konkrétně ostrovu Šikotan, bylo zmiňováno, že je nepravděpodobný příznivý vývoj ve vyjednávání, pokud budou ostrovy rozvinuté.

Pokud se ekonomická nezávislost území zvýší, jako např. prostřednictvím vytvářením nových pracovních míst, dojde tak k posílení vlivu, který má Rusko nad ostrovy. Je pravděpodobné, že tato skutečnost ovlivní další vyjednávání. (8CN)²²

²⁰ ロシア側は、今回の日ロ首脳会談が大きな進展を生むものではない、と捉えていたようだ。関心も低く、サハリン州など北方領土の地元メディアがプーチン氏の日本訪問について大々的に報じることもなかった。(12CN)

²¹ 島に上陸すると訪問団は窓にひびの入ったバスや、車高を高くした三菱自動車のRV「パジェロ」などで移動する。二つの村を結ぶ幹線道路ですら、いまだに舗装されず、砂ぼこりを上げながらバギーも走る。島の南東部へ行く道は両側から木の枝が覆いかぶさり、車で枝をかき分けながら進むしかない。道路沿いには木の幹を使った電信柱もあった。ある住民男性は「21世紀の道路ではない。計画だけあって全然進まない」と不満を漏らす。(11CN)

²² 雇用の創出などで島の経済的自立が進めば、ロシアによる実効支配が強まることにつながる。今後の領土交渉にも影響を与えそうだ。(8CN)

Toto má souvislost s jakoukoliv aktivitou na ostrovech. Japonsko chápe jako problematické i návštěvy sporného území ruských představitelů, konkrétně například premiéra Medvěděva. Podobné počínání bylo popisováno jako pokus o upevnění suverenity na ostrovech pomocí samostatného rozvoje území.

4.3.2 Současné Kurilské ostrovy

Současné Kurilské ostrovy byly popisovány převážně v souvislosti s bezvízovými návštěvami sporného území. V této souvislosti se objevila tato dvě témata: 1) *ostrovy se stávají ruskými*, 2) *přátelsky nakloněné obyvatelstvo*.

- *Téma: Ostrovy se stávají ruskými.*

O Kurilských ostrovech je psáno, že postupně získávají ruský ráz, tj. že se postupně stávají ruskými. Konkrétně je v této souvislosti zmiňován ostrov Šikotan. Je zmiňováno, že přestože se na ostrově Šikotan vyskytuje Japonsku přátelsky nakloněné obyvatelstvo, území je svými obyvateli chápáno jako jejich vlastní svébytné území. V souvislosti s návštěvou sporného území v rámci bezvízového styku, se objevila následující slova:

Místní úředník nás přivítal slovy: "Vítejte v naší zemi", výraz "Naše ostrovy" byl dále opakován, ve středu ostrova byl vývěsní štít, přibližně 20 metrů široký, na kterém bylo napsáno: "Šikotan, to je počátek Ruska!" (11CN)²³

Nicméně dále bylo zmiňováno, v souvislosti s návštěvou těchto míst, že je na místě opatrnost, v případě, že by člověk měl v úmyslu sdílet svoje názory o tom, že toto území je v podstatě japonskou vládou oficiálně považováno za tradičně japonské a nelegálně okupované území.

- *Téma: Přátelsky nakloněné obyvatelstvo.*

Místní obyvatelé jsou popisováni jako lidé, kteří jsou otevřeni názorům japonských původních obyvatel, třebaže nejsou nakloněni vrácení ostrovů. Byla vyjádřena myšlenka,

²³ 1 地元の政府関係者はあいさつで、「我が土地へようこそ」「我々の島」と繰り返し、島の中心部分には「シコタンはロシアの始まり！」とロシア語で書かれた幅20メートルほどの看板もあった。(11CN)

že by nebyli proti společnému soužití na ostrovech v případě, že by přece jenom došlo k vrácení území.

Pan Igor Tomason (53 let), který se narodil a vyrostl na ostrovech, je jeden takový člověk. Výměnných programů se již účastní déle než 8 let. Není nakloněn vrácení ostrovů, nicméně vyjádřil i porozumění vůči původním obyvatelům ostrovů: "Rozumím touze žít na místě, na kterém se člověk narodil" (11CN)²⁴

V této souvislosti bylo sporné území popisováno jako oblast, pro kterou jsou nepostradatelní pracovníci buď z jiných částí Ruska, nebo ze zahraničí, tj. např.: pracovníci z Arménie, nebo ze Severní Koreje. Oblast zpracování ryb byla popisována jako prakticky závislá na sezónních pracovnících. I oblast vzdělávání je závislá na pracovnících ze zahraničí. Vzhledem k vysoké mobilitě těchto pracovníků, kteří často ostrovy opouštějí, jejich chápání teritoriálního sporu nebylo popisováno jako příliš radikální.

²⁴ 島で生まれ育ったイーゴリ・トマソンさん（53）もその一人。交流事業に参加するようになって8年以上になる。島の返還には反対だが、「生まれた島で暮らしたいと思う気持ちは分かる」と日本人の元島民の感情には理解を示す。（11CN）

4.3.3 Japonské pohraničí

V souvislosti s japonsko-ruským pohraničím, tedy oblastí obklopující město Nemuro, se objevily dvě skupiny témat. Jedna popisovala místní historii, tj. konkrétně místní historii spojenou s ilegální činností v pohraničí v době Studené války. Druhá popisovala současné podmínky ovlivňující rybolov v této oblasti. Následující dva oddíly se věnují této problematice.

4.3.3.1 Místní historie

Články se zmiňovaly o skutečnosti, že během studené války existovaly v pohraniční oblasti kolem Kurilských ostrovů tzv. *reposen*, tedy lodě, které výměnou za zboží, peníze a informace pro místní pohraniční stráž měly zajištěné bezpečné fungování ve vodách obklopujících Kurilské ostrovy. Tato aktivita měla dosáhnout svého vrcholu v 70. letech. V roce 1981 existovalo přibližně 40 lodí, které se zabývaly touto činností. Od roku 1982 bylo od této aktivity upuštěno z důvodu změny ve vedení SSSR (generálním tajemníkem se stal Antropov) a aktivita *reposen* byla zastavena. Na místě *reposen* se nicméně později objevily tzv. lodě *tokkosen*, které se zabývaly pytláčením v oblasti, která byla chápána jako území náležící SSSR. (6U) Ohledně této aktivity byla v člancích identifikována následující témata: 1) *Zradit svoji zemi a uživit rodinu*, 2) *nebezpečné prostředí*, 3) *na pytláčení není nic špatného*.

- *Téma: zradit svoji zemi a uživit rodinu*

Jedním z témat, které z korpusu dat vyplynulo, byl důvod, proč tyto lodě vznikly. Jako jeden z hlavních důvodů byla označena špatná ekonomická situace v poválečné době, a to protože spousta původních obyvatel ostrovů přišla o svoji obživu. Tato činnost byla popisovaná převážně jako vysoce lukrativní, ale zároveň i jako nebezpečná. Činnost lodí *reposen* byla označena jako celkově přínosná pro stagnující ekonomiku v této oblasti.

“Přestože se o nás říkalo, že jsme vlastizrádci a lidé, kteří zaprodali vlastní zemi, tento způsob života jsme si zvolili, abychom uživilí své rodiny” řekl původní majitel lodí. (3U)²⁵

Nicméně je zde i druhá strana problému, která toto téma doprovází, a to je *zrazení/zaprodání vlastního národa*. Příležitost lovit v dané oblasti nebyla získávána pouze výměnou za materiální předměty (alkohol, tabák, hodinky, auta, ...), ale rovněž i

²⁵ 「『国賊』『売国奴』呼ばわりもされたが、俺たちは食うため、家族を養うためにこの生き方を選んだ」と元船主は語る。(3U)

výměnou za zpravodajskou činnost. Ruskou stranu zajímaly např. nákresy základen na území ostrova Hokkaidó, fotografie obranných jednotek, které se v okolí vyskytovaly, nebo takové detaily, jako například šířka silnic na ostrově, pro případné využití ruskými útočnými jednotkami.

- *Téma: nebezpečné prostředí*

Celkově je tato oblast popisována jako drsná, nepřívětivá a jako místo, kde je těžké žít. V souvislosti s tím je zmiňován i fakt, že sporné území Kurilských ostrovů se nachází překvapivě blízko města Nemuro a vody, které ho obklopují, jsou označovány jako bohaté loviště ryb. Činnost lodí reposes, fakt že se toto místo nachází v pohraničí a přítomnost Ruské pohraniční stráže jsou označovány jako zdroje pocitu nebezpečí. Jako příklad uvádím následující incident:

“Vyfotografovali můj obličej” řekl bývalý pracovník pohraniční stráže oblasti Nemuro. Byl právě pracovně přeložen do této oblasti a zrovna se svojí rodinou jedl, když v tom se před jeho očima objevil neznámý muž, který zpustil spoušť fotoaparátu. (4U)²⁶

K tomuto incidentu mělo dojít v květnu r. 1981. Pravděpodobně byl neznámý člověk jeden z členů posádek lodí reposes a tato fotografie byla zřejmě později předána ruské pohraniční stráži.

- *Téma: na pytláčení není nic špatného*

Pytláčení v oblasti, kterou si nárokoval Sovětský svaz, prostřednictvím lodí zvané tokkósen, bylo popisováno jinak, než aktivita lodí reposes. V podstatě by se dalo říci, že se vůči lodím reposes nachází v kontrastní pozici. V souvislosti s existencí sporu o Kurilské ostrovy a chápáním sporného území jako okupovaného území se objevila myšlenka, že na pytláčení v tomto území v podstatě není nic špatného, např:

Narozdíl od reposes, jejichž členové byli kriticky označováni jako “Vlastizrádci” a “Zvědové”, tokkósen v žádném případě nemohly být

²⁶ 「俺は顔写真を撮られた」と根室海上保安部の元幹部が教えてくれたことがある。着任早々、家族と一緒に食事をしていたら突然見知らぬ男が目の前に現れ、カメラのシャッターを切ったのだという。(4U)

označovány jako přátelé SSSR. “Lovím ryby na nelegálně okupovaném území. Co je na tom špatného?” (6U)²⁷

4.3.3.2 Vliv vyjednávání na současný rybolov

Vyjednávání ohledně mírové smlouvy a teritoriálního sporu a rovněž i ohledně ekonomické spolupráce na lokální úrovni bylo popisováno jako nepřiliš úspěšné. Ohledně vlivu vyjednávání na rybolov bylo zaznamenáno jedno téma: *bohatá loviště máme přímo před nosem.*

- *Téma: bohatá loviště máme přímo před nosem*

V souvislosti problému postihující průběh vyjednávání byl zároveň zmiňován nepříznivý ekonomický stav doprovázející rybaření na japonském pohraničí a relativně bohatá loviště ryb obklopující sporné území.

Na druhou stranu v oblasti sporného území se ruský rybolov rychle rozvíjí. Vývoj se soustředí na ostrov Šikotan. “Vody obklopující čtveřici ostrovů jsou bohaté na plody moře a máme je přímo před nosem. S ohledem na tuto informaci by bylo vhodné provést průzkum ohledně zdrojů v Rusku a Japonsku, vhodně je spravovat a promyslet jejich využití, nicméně politika se tímto směrem ubírá velmi pomalu.” (5CC)²⁸

Vzhledem k nepříznivému ekonomickému stavu pro rybaření v oblasti Nemuro byla zmíněna geografická blízkost ostrovů. Pohled místních obyvatel na vyjednávání mezi oběma zeměmi byl vykreslen jako přání vyřešit teritoriální spor a zároveň spolu s tím i vyřešit místní ekonomické problémy.

4.3.3.3 Zadržení pěti rybářských lodí

Dne 17. prosince došlo k incidentu, při kterém bylo zadrženo z důvodu inspekce 5 japonských lodí. Lovily chobotnice v oblasti, která byla podle dohod mezi Japonskem a Ruskem bezpečnou zónou. Konkrétně byla zmiňována dohoda z r. 1998. Zadrženu

²⁷ 「売国奴」「スパイ」などと非難されたレポ船に対し、特攻船はソ連を相手に渡り合う。「不法に占拠された海から魚を捕ってくるんだ。何が悪い」。(6U)

²⁸ 一方で北方四島では、色丹島を中心にロシアの独自事業で水産業の整備が急速に進む。「四島の近海は水産資源の宝庫で、それが目の前にある。それなら日ロで資源調査をし、適正な管理をしてきちんと利用することを考えるべきだが、政治はそうした方向になかなか進んでくれない」。(5CC)

posádku tvořilo celkem 24 lidí. Propuštění byli 24.12. Ukázalo se, že nelegálně vylovili celkem 7,5 tuny chobotnic. Byli nuceni zaplatit pokutu v hodnotě 11 mil. Jenů. V souvislosti s tímto incidentem byla identifikována dvě témata: 1) *Nebezpečí, obavy*, 2) *Neobvyklá, nezasloužená inspekce*.

- *Téma: Nebezpečí, obavy*

V souvislosti se zadržením 5 japonských rybářských lodí byl opakovaně zmíněn zdravotní stav posádky lodí a obavy o jejich zdraví. Bylo i zmíněno, že některým z nich bylo třeba doručit jejich léky během jejich vazby na Kunaširi. Dále bylo popsáno i šťastné shledání s rodinou, obavy, které jejich blízcí pociťovali během jejich zadržení. Bylo zmíněno i rozčilení, ohledně situace, která nastává během rybaření a obavy ohledně bezpečnosti lovu v budoucnosti.

Muž (75 let), který měl na palubě lodě Fumimaru syna, říká: “Když jsem konečně uviděl jeho tvář, ulevilo se mi”. Sám se zabývá již asi čtyřicet let sběrem řas v oblasti kolem ostrova Kaigarašima, který se nachází v blízkosti rusko-japonských hranic, ale zároveň vyjádřil své rozhořčení vůči Rusku: “Moře v oblasti hranic je nehostinné. Vždyť by to měla být bezpečná činnost, s lovením chobotnic až do teď nebyly problémy”. (7P)²⁹

- *Téma: Neobvyklá, nezasloužená inspekce*

Inspekce byla označena za neobvyklou. Údajně dříve k podobným inspekcím nedocházelo. Kromě toho bylo zmíněno, že váha ulovených chobotnic nemusela být spočítána při inspekci správně, tj. (s vodou, a ne bez vody), byla zpochybňována přesnost vážení. Jako důvod k inspekci bylo uvedeno špatné počasí.

Letošní sezóna pro bezpečný lov ryb měla končit 26. 12. Nicméně poté, co bylo zadrženo pět lodí, zbylé tři lodě již nevypluly. Letošní úlovek

²⁹ ふみ丸に息子が乗船しているという男性（75）は、「やっと顔を見てほっとした」という。自身も現役の昆布漁師で北方領土水域の日ロの境界近くの貝殻島のコンブ漁に約40年前から出漁しているが、「境界の海はきびしい。だが、安全操業のはずなのに、これまで問題のなかったタコ漁でも漁船を連行するとは」とロシアへの憤りを語った。(7P)

ryb je nízký a znovuzahájení rybolovu počínaje lednem příštího roku je problematické. Ekonomické ztráty jsou velké. (7P)³⁰

Jak bylo zmíněno výše, společnost, která vlastnila loď, utrpěla ekonomické ztráty. Ztracený čas v důsledku zadržení lodí může mít za následek zhoršení ekonomické situace společnosti.

³⁰ 安全操業の今年のタコ漁は26日の終漁を予定していた。だが、5漁船の連行後、拘束されずに戻ってきた3漁船もその後、出漁しなかった。今季のタコ漁は不漁が続き、来年1月からの漁の再開も微妙。経済的損失は大きい。(7P)

4.3.4 Kontroverzní výrok pana Marujamy

Pan *Hodaka Marujama*, tehdejší člen strany *Nippon Išin no Kai* během jedné z bezvízových návštěv sporného území, v podvečer 11. 5. během svého pobytu na ostrově Kunaširi uvedl, že za jediný způsob, pomocí kterého by mohlo být dosaženo vrácení sporného území, považuje válku. Tento výrok údajně pronesl zvýšeným hlasem, v podnapilém stavu, při neformálním rozhovoru s původními obyvateli Kurilských ostrovů a za přítomnosti novinářů. Následně se na jeho hlavu snesla obrovská vlna kritiky. Byl vyloučen ze strany, nicméně se rozhodl setrvat na postu člena dolní komory parlamentu. Ve spojitosti s výrokem pana Marujamy se v článcích opakovala následující témata: 1) *nekompetentní, nedisciplinovaný člověk*, 2) *problematická omluva*, 3) *odsouzení války*, 4) *ostrá kritika jeho výroku* 5) *Jak přimět pana Marujamu rezignovat?*, 6) *obavy z reakce Ruska*.

- *Téma: Nekompetentní, nedisciplinovaný člověk.*

Pan Marujama byl vyličen jako člověk, který je nekompetentní, nezodpovědný, nevyzná se v mezinárodních zákonech a vztazích a chybí mu disciplína. Bylo rovněž zmiňováno jeho chování, při tom, když pronesl tento kontroverzní výrok, mimo jiné jeho nemístná vyjádření o ženách, fakt, že se během pobytu pokoušel večer vyjít ven, což podle ruských zákonů neměl během bezvízové návštěvy sporného území povoleno, nebo jeho poznámka o tom, že jelikož je členem parlamentu, nemůže dojít k jeho zatčení.

Pan Marujama řekl: "Jdu se napít", když se ho ostatní přítomní představitelé vlády pokoušeli zastavit, začal se hlasitě vyjadřovat: "Proč bych nemohl. Jsem přece členem parlamentu, mám tedy imunitu. Dokážu, že toto je Japonsko". (24K)³¹

Co se týče jeho minulosti, bylo zmíněno, že dříve měl problémy s chováním pod vlivem alkoholu. Jeho výroky byly porovnávány rovněž s výroky původních obyvatel Kuril, přičemž byl zdůrazňován jeho mladý věk.

- *Téma: Problematická omluva.*

Pan Marujama sice se omluvil původním obyvatelům, ale na druhou stranu se odmítl omluvit Rusku. Tvrdil, že jeho chování není protiústavní, neboť nikoho nenabádal, aby

³¹ 丸山議員は「飲みに出るぞ」と言い、政府関係職員らが制止すると、「なぜだめなんだ」「俺は議員で不逮捕特権があるから関係ない」「ここが日本だと俺が証明してやる」などと騒いだという。(24K)

byla válka zahájena. Zmiňoval politiku Japonska, podle které je sporné území v podstatě okupováno.

Pan Marujama řekl o svých vlastních slovech: "Já jsem sílu nepoužil, neřekl jsem: pojďme to udělat. Nemyslím, že má slova byla protiústavní." (21K)³²

- *Téma: Odsouzení války.*

Válka byla v člancích ostře odsouzena. Byl v nich zmiňován 9. článek japonské ústavy. Kromě toho byly zmiňovány i výroky původních obyvatel Kurilských ostrovů, a jejich negativní vzpomínky na válečné období a vysídlení během konce války. Je zde zmiňován taktéž konec války, a válečné události na Okinawě. Zde například uvádím, jakým způsobem byla v člancích zachycena reakce obyvatel ostrova Hokkaidó na výrok pana Marujamy:

V oblasti ostrova Hokkaidó se rozšířilo rozčilení a hněv. "Válka byla příčinou toho, že jsme utrpěli ztrátu ostrovů. Proto by nikdy nemělo dojít k válce. Že by něco podobného mohl pronést člen parlamentu..." (10K)³³

Řešení teritoriálního sporu pomocí války, bylo označováno jako za ilegální z hlediska mezinárodního zákona. Byla zmíněna např. charta OSN, při řešení podobných sporů, a uvedeny legální způsoby řešení podobných sporů, mj. i za pomoci mezinárodního soudního dvora. Dále bylo uvedeno, že na rozdíl od ostatních teritoriálních sporů, které vede Japonsko s jinými zeměmi, v problému Kurilských ostrovů obě strany uznávají existenci sporu, což je podmínkou pro jeho řešení pomocí Mezinárodního soudního dvora. Nicméně podobné řešení bylo uvedeno jako krajně nepravděpodobné (3K).

- *Téma: Ostrá kritika jeho výroku*

Na hlavu pana Marujamy se snesla ostrá kritika. Bylo jasně vyjádřeno, že veřejnost jeho slova kategoricky odmítá, nesouhlasí s nimi a vyžaduje, aby za ně převzal zodpovědnost. Jako přitěžující v jeho případě bylo uvedeno, že svůj výrok pronesl během bezvívové

³² 丸山氏はさらに、自らの発言について「私自身が実力行使をしたわけでもないし、私が『やりましょうよ』という話でもなかった。憲法の理念を逸脱しているとは思っていない」と主張。(21K)

³³ 北海道では、戸惑いや怒りが広がった。「戦争のために我々は島をとられて苦労した。だから戦争は絶対してはならない。そんなことをまさか国会議員が言うとは.....」(10K)

návštěvy sporného území a v době, kdy probíhaly zvýšené snahy ve vyjednávání o urovnání sporu. Opakovaně bylo uváděno, že jeho výrok v žádném případě nemůže mít na vztahy mezi Ruskem a Japonskem, a tedy i další průběh vyjednávání, jiný vliv než záporný, jako příklad uvádím, jak byl prezentován výrok premiéra Abeho z tiskové konference z 14.5.:

Kritizoval výrok pana Murarjamy slovy: “Můj upřímný názor je, že podobná slova a chování se v žádném případě nemohou stát přínosem (pro vyjednávání ohledně mírové smlouvy mez Ruskem a Japonskem). (8K)³⁴

V článcích se rovněž opakovaně objevovaly emoce smutku, rozhořčení, např.:

(o výroku pana Murajamy) je to přílišné. (7K)³⁵

Už při samotné představě se cítím, jako kdyby mi mělo puknout srdce. (7K)³⁶

- *Téma: Jak přimět pana Marujamu rezignovat?*

Co bylo opakovaně zmiňováno, byl fakt, že tato slova pronesl člen parlamentu, který i přes odpor veřejnosti odmítl na svůj post rezignovat a prohlásil, že na své pozici setrvá až do konce svého období. Bylo zmiňováno, že svým výrokem poškodil národní zájmy Japonska, a probíhala diskuze, zdali by měl být podpořeno doporučení pro jeho rezignaci.

Jako důvod pro podání návrhu rezignace byla a uvedena kritika, že slova pana Marujamy jsou “absurdní, jdou proti národnímu pacifismu, a že poškozují národní zájmy. “Skutečnost, že výrok poškodil autoritu a důstojnost celého parlamentu je těžko napravitelná a dotyčný by měl okamžitě opustit svoji pozici člena parlamentu.” (22K)³⁷

Problém ohledně návrhu této rezignace spočíval v tom, že v minulosti býval obvykle podáván proti těm politikům, kteří byli trestně stíháni. Na druhou stranu, pokud by návrh nebyl podán, může to vyvolat dojem, že jeho slova jsou schvalována. Dále byl udán

³⁴ 「このような発言、行動は（日ロ平和条約交渉に）決してプラスになるとは正直思わない」と批判した。(8K)

³⁵ (丸山議員の発言について) 言語道断だ。(7K)

³⁶ 想像するだけで、胸が張り裂けそうな思いになる。(7K)

³⁷ 決議案は提出理由で、丸山氏の発言を「言語道断の言動で、国是である平和主義に反し、国益を大きく損ねる発言」と批判し、「国会全体の権威と品位を汚した事実はぬぐいがたく、直ちに議員の職を辞すべき」だとした。(22K)

důvod, že pokud by návrh prošel, stejně nemá právně účinnou moc. Kromě toho se pan Marujama vyjádřil, že nemá v úmyslu rezignovat.

“Pokud LDP bude proti návrhu rezignace a návrh tak neprojde, bude to vnímáno tak, jako kdybychom schvalovali válku” řekl představitel Liberárně demokratické strany. (14K)³⁸

- *Téma: Obavy z reakce Ruska*

Byla mnohokrát vyjádřena obava z toho, že tento výrok může mít neblahý vliv na vyjednávání s Ruskem a rovněž i další vývoj bezvízové politiky. Marujamův výrok zaznamenala i ruská média. Nicméně bylo zmiňováno, že jejich reakce nebyla prudká, podle všeho právě díky rychlé odpovědi japonské strany. Dále byla zaznamenána oficiální omluva zástupce Nippon Išin no Kai ruskému velvyslanci v Japonsku (Galuzin), ke které došlo 17.5. Přirozeně, ruská strana nebyla z tohoto výroku nadšena. Nicméně již 18.5. prohlásila ruská ambasáda (prostřednictvím Twitteru), že vyjádření Japonského politika nezanechá stopy na vývoji vztahů mezi oběma zeměmi.

Ruská ambasáda v Japonsku zveřejnila 18.5. prostřednictvím Twitteru: “toto prohlášení nezanechá stopy ve vývoji vztahů mezi Japonskem a Ruskem.” Ohledně vztahů mezi Japonskem a Ruskem se vyjádřila: “vztahy mezi oběma zeměmi se vyvíjejí dobře, a to na základě dialogu mezi hlavami obou států”, vyjádřila tak tedy myšlenku, že na vztahy mezi zeměmi vyjádření nebude mít vliv. (17K)³⁹

Nicméně později se objevila i myšlenka, že prohlášení pana Marujamy nemělo příliš velký vliv na vztahy mezi oběma zeměmi. Bylo přirovnáváno k prohlášením jiných politiků, která byla pronesena za jiných okolností, přičemž jiná prohlášení si vyžádala ze strany Ruska mnohem větší pozornost. Problém vyjádření tedy nespočíval v jeho možném nepříznivém vlivu na vztahy mezi Japonskem a Ruskem.

³⁸ 自民国対幹部は「自民党だけが反対して可決しなかったら、戦争を認めているのかと受け取られてしまう」と悩む。(14K)

³⁹ ロシアの在日本大使館は18日、ツイッターに「今回の発言によってロシアと日本の関係発展が後戻りすることはない」と投稿した。日ロ関係について「首脳間の対話と両国民の意思に基づき前向きに発展」していると記し、影響はないとの考えを示した。(17K)

4.4 Vyhodnocení výsledků

V kontextu změny strategie ohledně vyjednávání, ke které došlo na konci roku 2018, tj. opuštění politiky všech čtyř ostrovů, bylo Rusko popisováno jako země, která se ve vyjednávání nachází v silnější pozici, dále že v důsledku veřejného mínění je příznivý vývoj ve vyjednávání krajně nepravděpodobný a konečně, že se Rusko v podstatě ani nesnaží teritoriální spor vyřešit, jelikož tak může získat od Japonska koncese v podobě ekonomické spolupráce.

Dále bylo Rusko popsáno v souvislosti s možným uzavřením mírové smlouvy a vyřešením teritoriálního sporu prostřednictvím koncesí jako nedůvěryhodné v mezinárodním kontextu. Bylo zmiňováno, že teritoriální spor může ohrožovat vztahy mezi Japonskem a Západními zeměmi, na druhou stranu bylo zmíněno i to, že vztahy se Západními zeměmi brání vyřešení sporu.

Entusiasmus Japonska k vyjednávání byl kritizován. Změna přístupu k vyjednávání (opuštění požadavku všech čtyř ostrovů) se objevovala v souvislosti s názory původních obyvatel. Začátkem roku byl zdůrazňován jejich odmítavý postoj k vyjednávání a požadavek všech čtyř ostrovů, nicméně když vyšlo najevo, že vyjednávání se nebude ubírat příznivým směrem, bylo zmiňováno jejich zklamání, fakt že jsou staří, že spor upadne v zapomnění a že vzhledem k tomuto by bylo vhodné spor rychle vyřešit.

V souvislosti s vyjednáváním ve sféře ekonomické spolupráce byla snaha zlepšit vztahy touto cestou označována jako nerealistická, byl popisován nezájem Ruska v této oblasti a samostatný rozvoj, nebo jakákoliv aktivita v tomto území byla chápána jako snaha upevnit si zde suverenitu. V rámci ekonomické spolupráce v turismu bylo chápáno jako pozitivní zvýšení povědomí o Kurilských ostrovech.

Kurilské ostrovy jsou popisovány jako místo, které je nyní chápáno jako ruské, jako místo, které má ruský ráz. Místní obyvatelstvo bylo prezentováno jako lidé, kteří japonským požadavkům rozumí.

Japonské pohraničí bylo popisováno jak z úhlu pohledu historického, tak i současného. Převážně bylo zmiňováno v souvislosti s rybařením. Z historického hlediska bylo popisováno jako místo, které je nebezpečné a kde je těžké žít. Ze současného hlediska byl velmi výrazný incident, při kterém bylo zadrženo 5 japonských rybářských lodí. V této souvislosti bylo toto místo popisováno jako nebezpečné, byly zmíněny obavy, které místní obyvatelé pociťovali. Zadržení bylo popisováno jako nezasloužené.

Výrok pana Marujamy byl ostře kritizován. Byla kritizována jeho osoba. Objevila se kritika války a obavy ohledně toho, jak se v odpověď na jeho slova zachová ruská strana, přestože jeho prohlášení nemělo velký vliv na vztahy mezi oběma zeměmi.

Závěr

Tato práce se zabývala dlouhotrvajícím sporem mezi Japonskem a Ruskem o území Severních Kuril. Jejím cílem bylo zjistit, do jaké míry ekonomické faktory a nacionalistické chápání sporu společností ovlivnily jeho vznik a vývoj.

V kapitole *Nacionalismus ve sporu o Kurilské ostrovy* byla popsána situace po druhé světové válce jak na území sporného území, tak v japonském pohraničí. V japonském pohraničí se začal teritoriální spor formovat nikoli z nacionalistických důvodů, ale z důvodů ekonomických, nepříznivá ekonomická situace ve městě Nemuro stála za prvotními požadavky ohledně vrácení území. Nicméně postupem času se teritoriální spor stal prostředkem místních politických představitelů, jak kritizovat centrální vládu. Ekonomické problémy, které vznikly v důsledku územních ztrát, vystřídalý politické zájmy na národní úrovni. Symbolický význam Severních teritorií začal spočívat především v jejich asociaci se Sovětským svazem.

Situace na Kurilských ostrovech po skončení 2. světové války byla taková, že došlo k vymazání známek japonské přítomnosti z daného území, tj. změně zeměpisných názvů apod. Prostředí na okraji vlasti vyvolává ve svých obyvatelích pocit hrozby a nejistoty. Historický boj o tyto ostrovy se dostal do povědomí místních lidí. Existuje zde pocit regionální výjimečnosti, ostrovy jsou součástí identity místních lidí.

V kapitole *Ekonomické vztahy a problematika Kurilských ostrovů* jsem se věnovala ekonomické spolupráci mezi oběma zeměmi a problematice ilegální aktivitě v pohraničí. Na úrovni mezinárodní v rozvoji ekonomických vztahů mezi Ruskem a Japonskem hraje velkou roli přírodní bohatství SSSR, tj. především ropa a zemní plyn, a dále potřeba Ruska modernizovat Dálný východ. V tomto směru se obě země doplňují. Kromě období, kdy byla uplatňována politika seikei fukabun, Japonsko vždy upřednostňovalo ekonomický rozvoj a spolupráci v energetické sféře před vyřešením územního sporu.

V oblasti japonského pohraničí existuje problém ilegální (neoficiální a neregulované) aktivity. Rybaření v oblasti je do značné míry ovlivněné teritoriálním sporem a Japonsko se zdráhá v této věci plně spolupracovat s Ruskem.

V kapitole *Mediální obraz* jsem se pokoušela zjistit, v jakých souvislostech se objevuje územní spor v médiích, konkrétně v internetových článcích *Asahi šimbun* za rok 2018. Metoda, která byla použita, byla tematická analýza. Témata, která byla identifikována,

byla roztržena do čtyř hlavních kategorií, podle jevů, kterých se týkaly, tj.: *Vyjednávání, Současné Kurilské ostrovy, Japonské pohraničí, a Kontroverzní výrok pana Marujamy.*

Kategorie vyjednávání byla z ekonomického úhlu pohledu zajímavá. V souvislosti s přístupem Ruska k vyjednávání bylo identifikováno téma, že teritoriální spor je pro Rusko v podstatě prostředkem, jak získat koncese. Ekonomická spolupráce na místní úrovni (Kurilských ostrovů) byla chápána jako prostředek k vyřešení sporu, nicméně podobná očekávání, že ekonomická spolupráce přinese pozitivní vývoj ve vyjednávání byla označena za nerealistická. Byl zmíněn nezáměr ruské strany o spolupráci na lokální úrovni. Kromě toho byl samostatný vývoj na sporném území chápán jako problematický, byl vnímán jako upevňování suverenity nad sporným územím.

Z hlediska nacionalistického pohledu na vyjednávání, bylo zajímavé především téma související s ruským veřejným míněním, které bylo chápáno jako překážka pro vyjednávání. V článcích byla explicitně vyjádřena souvislost mezi patriotistickým pohledem na druhou světovou válku a veřejným míněním ruského obyvatelstva. Téma pozice Ruska jako silnější strany ve vyjednávání může být chápáno jako zdroj ohrožení. Dále, z úhlu pohledu místního, tj. na japonské pohraničí, se objevilo kupříkladu téma nebezpečí a obav v souvislosti se zadržením rybářských lodí, ke kterému došlo 17.12., nebo téma neobvyklosti, nezasloužilosti dané inspekce, což rovněž může být chápáno jako zdroj ohrožení.

Summary

This thesis focuses on the long-standing Kuril island dispute between Russia and Japan. Its existence influences not only relations between the two countries on international level but also the life of people in the area surrounding the disputed territory. The aim of this thesis was to determine to which level social and economic factors influenced development and existence of the territorial dispute. At first general background of the problem was given. After that, two chapters follow, one is concerned with the nationalistic tendencies revolving around the territorial dispute, the other about the economic relations between the two countries and their influence on the territorial dispute. In the final chapter the territorial dispute was examined through thematic analysis of news articles. The examined articles were obtained from Asahi Shimbun newspaper (examined time period was the year 2019). The aim of the thematic analysis was to find out how are nationalistic tendencies and economic activity portrayed in relation to the territorial dispute.

Seznam použité literatury:

- Barrington, L., 1997. "Nation" and "Nationalism": The Misuse of Key Concepts in Political Science. *PS: Political Science and Politics*, 30(4), p.712-716.
- Bukh, A., 2012. Constructing Japan's 'Northern Territories': Domestic Actors, Interests, and the Symbolism of the Disputed Islands. *International Relations of the Asia-Pacific*, 12(3), pp.483-509.
- Burrett, T., 2015. 'Russia 's competing nationalisms and foreign relations with Asia', in Kingston, J. (ed.) *Asian Nationalisms Reconsidered*. New York: Routledge, pp. 255 - 273.
- Clarke, V. and Braun, V., 2014. Thematic Analysis. *Encyclopedia of Critical Psychology*, pp.1948-1951.
- Diesen, G., 2018. The Geoeconomics of the Russian–Japanese Territorial Dispute. *Asian Survey*, 58(3), pp. 583-603.
- Golunov, S., 2018. Balancing Between Legality and Illegality: Russian Import of Japanese Used Cars and Unauthorized Export of Russian Marine Bioresources to Japan. *Pacific Affairs*, 91(3), pp. 500-519.
- Hara, K., 2009. Untying the Kurillian Knot: Toward an Aland-Inspired Solution for the Russo-Japanese Territorial Dispute. *The Asia-Pacific Journal*, 7(24), p.2.
- Kapur, K., 2012. Russia–Japan Relations: Politico-strategic Importance of the Disputed Southern Kurile Islands/Northern Territories. *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, 68(4), pp.386-388.
- Kelman, H., 2011. Nationalism and National Identity: A Social-Psychological Analysis. *Zwischen Konfrontation und Dialog*, pp.23-50.
- Kimura, M., and Welch, D. 1998. Specifying "Interests": Japan's Claim to the Northern Territories and Its Implications for International Relations Theory. *International Studies Quarterly*, 42(2), pp.213-243.
- Luttwak, E., 1990. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*, (20), pp. 17-19.

- Newnham, R., 2001. How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage and the Kurile Islands. *Asian Affairs: An American Review*, 27(4), pp.251-254.
- Quillen, A., 1992. The Kuril Islands or the Northern Territories: Who Owns Them - Island Territorial Dispute Continues to Hinder Relations between Russia and Japan. *North Carolina Journal of International Law*, 18(3), pp.633-639.
- Richardson, P., 2015. Russia's 'last barren islands' The Southern Kurils and the territorialisation of regional memory. In: *Voices from the Shifting Russo-Japanese Border: Karafuto/Sakhalin*, 1st ed. New York: Routledge, pp.158-170.
- Richardson, P., 2010. *Russian Relations with Japan from 2000-2010: Enduring Obstacles, Limited Opportunities*. Ph. D. Northeastern University, Boston, Massachusetts, pp. 316-354.
- Rogoża, J., 2014. Russian Nationalism: Between Imperialism and Xenophobia. *European View*, 13(1), pp.79-87.
- Wigell, M., 2015. Conceptualizing regional powers' geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism. *Asia Europe Journal*, 14(2), pp. 137-143.
- Williams, B., 2003. The Criminalization of Russo-Japanese Border Trade: Causes and Consequences. *Europe-Asia Studies*, 55(5), pp.713-720.
- Williams, B., 2007. *Resolving the Russo-Japanese Territorial Dispute*. 1st ed. New York: Routledge, p. 31.
- Wilson, S., 2002. Rethinking nation and nationalism in Japan. In: S. Wilson, ed., *Nation and Nationalism*, 1st ed. New York: Routledge Cruzon, pp.1-20.
- Yennie-Lindgren, W., 2015. Energizing Russia's Pivot: Japan-Russia Energy Relations, Post-Fukushima and post-Ukraine. *Norwegian institute of policy affairs*, 4(1), pp. 2-4.

Prilohy:

Priloha A: seznam pouzitych clanku *Asahi simbun*

Č.	DATUM	NÁZEV ČLÁNKU	ID
1	2019年1月9日	「北方領土に戦力を置く可能性はない」在日米軍司令官	1L
2	2019年1月10日	ロシアが日本に注意喚起 北方領土「帰属の変更発言」	2L
3	2019年1月11日	北方領土問題、埋まらぬ溝 日ロ条約交渉、14日外相会談 安倍首相発言が波紋	3L
4	2019年1月11日	安倍・プーチン会談へ前哨戦過熱 14日、日ロ外相会談	4L
5	2019年1月14日	ロシア、北方領土の正当性を主張 日ロ外相が初の交渉	5L
6	2019年1月14日	ロシア「日本が共同会見を拒否」 外相会談を前に批判	6L
7	2019年1月14日	日ロ交渉「首相の帰属発言で不利に」 国民・玉木氏	7L
8	2019年1月15日	「第2次大戦の結果認めて」 強硬ロシア、日本に要求	8L
9	2019年1月15日	ロシア、四島の正当性主張 日ロ外相、初交渉 北方領土問題	9L
10	2019年1月15日	政府の法的立場、菅氏「変わらぬ」 北方領土は「不法占拠」	10L
11	2019年1月16日	(社説) 日ロ平和条約に向け 歴史検証に堪える交渉を	11L
12	2019年1月16日	日ロ交渉、首脳会談次第 事前協議、溝あらわ	12L
13	2019年1月17日	「北方領土、合法的に獲得と認定を」 ロシア外相、譲歩しない姿勢	13L
14	2019年1月18日	北方領土、70年余の懸案 日ロ首脳、22日に会談	14L
15	2019年1月21日	北方領土引き渡し反対「プーチンを渡そう」ロシアで抗議	15L
16	2019年1月21日	安倍首相、ロシアへ出発 あす夜に首脳会談	16L
17	2019年1月22日	北方領土問題そもそも解説 70年余もつれた懸案を整理	17L
18	2019年1月23日	「北方領土」を口にしない安倍首相、ロシアの優位あらわ	18L

19	2019年1月23日	ロシア報道官「日本の立場変わらず」 進展なしを示唆	19L
20	2019年1月23日	安倍氏とプーチン氏、一対一で50分議論 進展は示せず	20L
21	2019年1月23日	領土交渉、いばら道 日ロ首脳会談	21L
22	2019年1月23日	領土交渉、長期化も ロシア「日本に変化なし」	22L
23	2019年1月23日	首相、実質2島に絞り交渉 領土、進展示せず 日ロ首脳会談	23L
24	2019年1月24日	(社説) 日ロ条約交渉 長期的視座で出直しを	24L
25	2019年1月24日	(耕論) 日ロ交渉の決着は? ゲオルギー・クナーゼさん、河東哲夫さん、宇山智彦さん	25L
26	2019年1月24日	北方領土6月合意へ波高し 日ロ首脳会談、進展見えず	26L
27	2019年1月28日	(風 ロンドンから) 日ロと日英、歴史は交錯する 石合力	27L
28	2019年1月31日	北方領土引き渡し、93%反対 ロシア人島民の世論調査	28L
29	2019年1月31日	首相「交渉対象は4島」 領土問題、現在の方針示さず	29L
30	2019年2月1日	衛星電話の没収「妥当」	1U
31	2019年2月3日	富山) 北方領土 2島先行返還訴え、鈴木宗男氏が講演	2U
32	2019年2月5日	(根室のレポ船をたどって: 1) 北方の海、冷戦の残像	3U
33	2019年2月6日	(根室のレポ船をたどって: 2) 赤いきつねを持ってこい	4U
34	2019年2月8日	(時時刻刻) 「四島不法占拠」消えた 北方領土の日、大会アピール文	5U
35	2019年2月8日	(根室のレポ船をたどって: 4) 「特攻船」も登場した	6U
36	2019年2月8日	北海道) 「(島を) 返せ」封印と叫びと 北方領土の日	7U
37	2019年2月8日	静岡) 「北方領土の日」ちなみ下田でマラソン 史跡巡る	8U
38	2019年2月12日	(根室のレポ船をたどって: 5) ロシア船員相手の商売繁盛	9U
39	2019年2月13日	(根室のレポ船をたどって: 6) 拿捕攻勢、水産資源求め	10U
40	2019年2月15日	(社説余滴) 先例で知るロシア流交渉術 駒木明義	11U

41	2019年2月17日	日ロ外相、2回目の平和条約締結交渉 具体的な進展なし	12U
42	2019年2月19日	北方領土引き渡し「島民96%が反対」日本譲歩を狙う?	13U
43	2019年2月21日	北方四島の状況「法的評価同じ」 首相、異なる表現巡り	14U
44	2019年2月22日	ロシア外相、「旧敵国条項」挙げ主張 北方領土問題	15U
45	2019年2月25日	(風 ミュンヘンから) 北方領土問題、膨らむ疑心暗鬼 喜田尚	16U
46	2019年3月1日	5日モスクワで 日ロ平和条約実務者協議	1B
47	2019年3月2日	領土問題、溝狭まるか 日ロ、5日に実務者協議	2B
48	2019年3月6日	ロシア、色丹開発アピール 引き渡し反対世論を意識、計画次々	3B
49	2019年3月13日	ロシア、北方領土で軍事演習 500人規模、日本抗議へ 択捉・国後	4B
50	2019年3月16日	プーチン氏「日米同盟の解消必要」 非公開会合で言及	5B
51	2019年3月21日	「北方領土は合法的にロシア領になった」ロシア大使講演	6B
52	2019年3月22日	日ロ平和条約「双方には本質的食い違い」ロシア外務次官	7B
53	2019年3月28日	投資と島の「物々交換」否定 日ロ交渉巡りロシア駐日大使	8B
54	2019年4月4日	(地球24時) 日ロ関係「問題解決は時期尚早」ラブロフ外相	1D
55	2019年4月4日	ロシア、北方領土周辺での射撃訓練を通告 日本は抗議	2D
56	2019年4月5日	(地球24時) 共同経済活動、4月末に日ロ協議	3D
57	2019年4月5日	ロシア、北方領土巡る教科書記述を非難「ばかげた表現」	4D
58	2019年4月17日	河野外相、5月にもロシア訪問へ 条約交渉の進展目指す	5D
59	2019年4月20日	日ロ平和条約、首脳会談での合意に難色 ロシア駐日大使	6D
60	2019年5月9日	ロシアで戦勝記念パレード 「合法的に得た」国後島でも	1K
61	2019年5月10日	「北方四島は日本に帰属」の記載削除、自民内で批判続出	2K
62	2019年5月10日	ロシア外相、河野氏に「立場の違い非常に大きい」	3K

63	2019年5月14日	丸山議員「無所属にて活動する」 ツイッターで辞職否定	4K
64	2019年5月14日	丸山議員の「戦争」発言に「最低だ」 ロシア上院委員長	5K
65	2019年5月14日	丸山議員発言、地元も怒り「1人の勝手な言動で...」	6K
66	2019年5月14日	丸山議員発言「政府の立場と異なる」 菅長官が批判	7K
67	2019年5月14日	丸山議員発言は「不適切で論外」 前統合幕僚長が憤り	8K
68	2019年5月14日	再三渡航の鈴木宗男氏「涙が出る思い」 丸山発言に憤り	9K
69	2019年5月15日	(時時刻刻) 戦争発言「一線越えた」 与野党から一斉批判 維新・丸山議員除名	10K
70	2019年5月15日	(社説) 維新丸山議員 言語道断の「戦争」発言	11K
71	2019年5月15日	丸山議員、無施錠の部屋入り議論吹っかけた 参加者証言	12K
72	2019年5月15日	領土問題どう解決? 丸山議員発言、国連憲章に照らすと	13K
73	2019年5月16日	辞職勧告案、ためらう自民 收拾図る維新、提出呼びかけ 丸山氏戦争発言	14K
74	2019年5月17日	ロシア大使「戦争という言葉、非常に不快」 丸山氏発言	15K
75	2019年5月17日	維新、立憲に共同提出要請 丸山議員の辞職勧告決議案	16K
76	2019年5月18日	ロシア大使館「日ロの関係、後戻りしない」 戦争発言で	17K
77	2019年5月18日	丸山氏発言に「発想の先は破滅だけ」 沖縄戦を生き抜いて	18K
78	2019年5月20日	「ロシアへおわび、完全に意味不明」 丸山氏がSNS投稿	19K
79	2019年5月20日	丸山議員、辞職を否定 勧告決議案「おかしい」	20K
80	2019年5月20日	丸山議員の譴責決議案を自公提出へ 辞職勧告は同調せず	21K
81	2019年5月21日	「常軌を逸した言動」自公、丸山氏の譴責決議案を提出	22K
82	2019年5月22日	丸山氏、辞職勧告か譴責か 与野党協議へ、不調なら廃案も	23K
86	2019年5月22日	日ロ共同経済活動見通せず 首脳会談控え局長級部会	24K
87	2019年5月23日	丸山氏、国後島で「飲みに出るぞ」 職員に制止され騒ぐ	25K

88	2019年5月25日	丸山議員、議運聴取を欠席 「2カ月休養必要」 診断書	26K
89	2019年5月30日	ブランデー10杯に大声...丸山議員の行動、外務 省が報告	27K
90	2019年5月31日	日ロ外相、平和条約巡り4回目交渉 首脳会談へ 最終調整	28K
91	2019年5月31日	日ロ平和条約、6月大筋合意断念 「2島」譲歩 策実らず	29K
92	2019年5月31日	陸上イージスや北方領土で応酬 日ロ2プラス2	30K
93	2019年6月2日	(社説余滴)日ロ交渉に影落とす中国 駒木明義	1CN
94	2019年6月2日	北方領土・歯舞群島の貝殻島、コンブ漁始まる 令和で初	2CN
95	2019年6月3日	丸山氏を譴責→糾弾 与党、表現強めた新決議案 を提出へ	3CN
96	2019年6月4日	丸山穂高氏への糾弾決議案、与野党が共同提出へ	4CN
97	2019年6月5日	丸山議員「糾弾決議案」提出へ 与野党共同で 可決見通し	5CN
98	2019年6月6日	丸山穂高議員への糾弾決議を可決 衆院本会議	6CN
99	2019年6月7日	進次郎氏が採決退席 丸山氏の糾弾決議「腑に落 ちない」	7CN
100	2019年6月8日	色丹島にロシア巨大水産加工場 7月稼働、実効 支配強化	8CN
101	2019年6月12日	日ロ経済活動進展なし	9CN
102	2019年6月21日	日ロ平和条約「交渉継続を」 プーチン氏、首脳 会談後視野に	10CN
103	2019年6月25日	色丹島、進むロシア化 記者が見た「2島返還」 の現実	11CN
104	2019年6月30日	北海道)日ロ首脳会談 北方四島隣接の地元、熱 気なく	12CN
105	2019年7月1日	(社説)日ロの交渉 失敗認め構想練り直せ	1CC
106	2019年7月2日	4島返還交渉「考えてない」 河野外相、「方針 変更はしない」	2CC
107	2019年7月5日	G20で北方領土含む日本地図 ロシア抗議「立 場悪用」	2CC
108	2019年7月10日	(#政界ファイル)河野外相、4島交渉巡る発言 を陳謝	4CC
109	2019年7月17日	北方領土、2島返還にかじ切る首相 交渉進まず 嘆く地元	5CC
110	2019年7月18日	父は言った「ソ連が来たら一緒に死のう」元国後 島民の今	6CC
111	2019年7月25日	(地球24時)ロシア首相、来月択捉島訪問か	7CC

112	2019年8月1日	ロシア首相、2日に択捉島訪問か 領土問題譲歩せめ姿勢	1S
113	2019年8月2日	メドベージェフ首相、択捉島を訪問 日本政府の懸念無視	2S
114	2019年8月3日	ロシア首相、択捉島を訪問 北方領土へ4回目 日本政府は抗議	3S
115	2019年8月3日	北海道) 元択捉島民ら憤りととまどい ロシア首相が訪島	4S
116	2019年8月6日	北海道) 「今度こそ」と裏切られ続けた 北方領土元島民	5S
117	2019年8月7日	ロシア、日本を「内政干渉」と非難 択捉島訪問抗議で	6S
118	2019年8月15日	日口の平和条約交渉「行き詰まっていない」 ロシア外相	7S
119	2019年8月31日	9月5日に日口首脳会談、平和条約協議へ	8S
120	2019年9月5日	プーチン氏、色丹島の工場稼働式に 日口首脳会談の直前	1Z
121	2019年9月5日	色丹島の工場稼働式に参加 プーチン氏、日口首脳会談前に	2Z
122	2019年9月6日	北海道) 日口首脳会談、ロシアが実効支配誇示 地元怒り	3Z
123	2019年9月6日	平和条約交渉、進展なし プーチン氏強硬、色丹の式典参加 日口首脳会談	4Z
124	2019年9月7日	北方領土返還運動を次世代へ、新規予算2000万円 今回も進展なかった日口首脳会談	5Z
125	2019年10月7日	北方領土の観光ツアー、外務省が試験実施へ 9～16日	1R
126	2019年10月9日	ロシア通告で延期 北方領土日本人向けツアー	2R
127	2019年10月9日	北方領土の観光ツアーが延期に 外務省にロシアから通告	3R
128	2019年10月26日	北方領土ツアー、あすから8日間	4R
129	2019年10月30日	北海道) 国後観光の旅へ船出 共同経済活動の試験ツアー	5R
130	2019年11月3日	北海道) 北方領土の観光試験ツアー、根室港に戻る	1LD
131	2019年11月6日	(社説) 北方四島 経済交流拡大へ努力を	2LD
132	2019年11月6日	初の北方領土ツアー、思惑も乗せて 日口交渉への影響は	3LD
133	2019年11月7日	北方領土観光で協力	4LD
134	2019年12月18日	ロシア、北海道の漁船5隻連行	1P

135	2019年12月18日	北海道の5漁船、ロシアに連行される 北方領土 周辺で漁	2P
136	2019年12月18日	平和条約交渉、打開策は 茂木外相、ロシア訪問	3P
137	2019年12月20日	北方領土「INF配備しない保証は？」 プーチ ン大統領	4P
138	2019年12月20日	平和条約交渉、継続では一致 日ロ外相	5P
139	2019年12月24日	根室の漁船5隻、ロシア当局から解放 罰金11 00万円	6P
140	2019年12月25日	北海道)ロシア連行の漁船5隻が根室へ 家族ら 再会喜ぶ	7P
141	2019年12月26日	北方領土交渉、米国の「圧力」 55年、ダレス 長官から「忍耐すること」 外交文書公開	8P
142	2019年12月29日	北海道)北方領土、解決手探り続く 進展なく1 年	9P